

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

37E JAARGANG

WOENSDAG 20 AUGUSTUS 1952

No 1839

COMMISSIE VAN REDACTIE

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;

F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

J. E. Mertens; J. van Tichelen;

R. Vandeputte; F. Versichelen.

INHOUD

	Blz.
Concurrentieverhoudingen in West-Europa <i>door Prof. G. Brouwers</i>	632
De weg naar vrijheid. Een kritisch commen- taar (III) <i>door Prof. Dr J. Zijlstra</i>	636
Een nationale schroetcampagne <i>door J. W. F.</i> <i>Sligting</i>	638
De opleiding voor de openbare dienst <i>door</i> <i>Dr J. R. Stellinga</i>	640
London letter <i>door Henry Hake</i>	641
Geld- en kapitaalmarkt	643
Statistieken:	
Bankstaten	644

Dezer dagen

knutselt de formateur voort, het resultaat van zijn huis-
vlijt is nog niet gereed voor expositie. Of het, indien ge-
reedgekomen, bij het voorstellen aan de Kamer het praedicaat „gouden handen” zou verwerven, wordt inmiddels
weer twijfelachtig.

Populair beschreven, en de formateur zelf gaat hierin
voor, doet de reeks van formatiepogingen denken aan
een knus partijtje domino, waar de speler die aan zet is
gaat eten uit de pot, als hij de steen met het juiste aan-
tal stippen mist. Dat deze schuifpartij de singuliere hoog-
heid van het ministerschap in de publieke opinie aantast
is even begrijpelijk als verdrietig.

Verdrietelijk stonden de zaken ook voor de Belgische
Regering, die binnenlandse moeilijkheden ondervond
bij het nakomen van internationale verplichtingen, die
anderen meenden niet te kunnen nakomen. „Division of
labour is co-operation of labour”, het is één van de zinnen
uit het oude handboek van Taussig, die de jonge econoom
goed moest kennen. Ondanks alle conferenties over samen-
werking komen de divisies niet tot het gedachte aantal.

„Courage, courage, et encore du courage”. Men kan
deze eigenschap niet ontzeggen aan de groep mannen, die
tezamen als Hoge Autoriteit van de Westeuropese Steen-
kool- en Staalconventie, eens het Schuman-plan, achter één
tafel plaatsnemen.

„En connen jaarlijcks rijke retouren gesonden worden”
schreef Jan Pietersz Coen eens, als positieve tegenhanger
van zijn „Dispereert niet”. Hun overredingskracht;
zowel naar overreding als kracht, zal niet onder mogen
doen voor een bouwer van zijn kaliber. Het niet versagen
schijnt de heer Monnet wel toevertrouwd; rijke opbreng-
sten, wel we zijn niet verwend meer.

Moeizaam peinst de Britse Kanselier van de Schatkist:
hij stemde toe met dollars verworven goederen te leveren
ter verkrijging van valuta uit de landen van de Europese
Betalingsunie. Zo snel speelde echter de handel het „Zwaan
kleef aan”, dat het spel haastig werd beëindigd.

Een andere sneeuwbalactie in Groot-Brittannië wordt
minder gemakkelijk tot een einde gebracht: de keten van
beroepen, van waaruit een verzoek om loonsverhoging
wordt ingediend, groeit steeds door. Terwijl in de Vere-
nigde Staten wordt gewacht op de „chain-reaction” van
de beëindiging van de staalstaking: de mijnwerkers zijn
reeds met een rituele staking begonnen.

Wat nog niet stokt, is de toevloed van deviezen naar
Nederland: de goud- en valutareserve kwam op f 3 mil-
liard, de terugbetaling in goud aan het Internationale
Monetaire Fonds werd kalmpjes verricht; het dekkings-
percentage van de invoer in Juli was 89. De kaspositie
van de gemeenten wordt steeds beter; nu nog een lands-
regering.

1806 1865

KAS-ASSOCIATIEN.V.

SPIJSTRAAT 172, AMSTERDAM-C

BETALEN • BEWAREN • BEHEREN

Voorschotten op effecten en
schatkistpromessen

vacatures

Groot bedrijf, zich bewegende op het gebied van
openbare werken in binnen- en buitenland,

zoekt ter

ASSISTENTIE VAN DE DIRECTIE

iemand, die op
technisch-economisch
gebied zijn sporen heeft verdiend.

Sollicitaties uitsluitend schriftelijk te rich-
ten aan de Directie van

v. HATTUM EN BLANKEVOORT N.V.

Velserweg 10, Beverwijk.

diversen

Wegens vertrek naar het buitenland bestaat er
gelegenheid tot deelname in een

Internationaal Transport Bedrijf

van zeer goede reputatie.

Brieven onder nr. ESE 34-1, bur. van dit blad,
Postbus 42, Schiedam.

ADVERTEER REGELMATIG!

R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

beschikbare krachten

Econ. Cand.

26 jaar

zag zich gaarne geplaatst bij **bedrijf of onder-
neming**. Tegen uitzending buitenland geen bezwaar.

Brieven aan: A. M. Berrevoets, Frankenlaan 17, Lochem.

GEMEENTE WAGENINGEN

UITGIFTE van

*f*2.000.000.- 4¹/₄% 30-jarige obligatiën
(tweede lening 1952)

in stukken van nominaal *f*1.000.-, luidende aan toonder

Ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op
bovengenoemde obligatiën zal zijn opengesteld op

MAANDAG 25 AUGUSTUS 1952

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

tot de koers van 100 pCt.

ten kantore van **LABOUCHERE & Co. N.V.** te
Amsterdam,

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 18 Augustus
1952. Exemplaren van het prospectus en inschrijvings-
biljetten zijn bij genoemd kantoor verkrijgbaar.

**Burgemeester en Wethouders
der Gemeente Wageningen.**

WAGENINGEN, 18 Augustus 1952.

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

Prof. G. BROUWERS, Concurrentieverhoudingen in West-Europa.

De Nederlandse concurrentiepositie was ultimo 1951 wat de verhouding der loonkosten betreft ten opzichte van Engeland en Duitsland ca 5 pCt gunstiger dan in 1938. Ten opzichte van Frankrijk en België bedroeg deze marge resp. 40 en 145 pCt. De arbeidsproductiviteit van Engeland en Duitsland is in verhouding tot Nederland in 1951 met 23 resp. 13 pCt gestegen, waardoor ons arbeidskostenvoordeel ten opzichte van Engeland en Duitsland tot 6 resp. 18 pCt is teruggebracht. Ten opzichte van Frankrijk is ons arbeidskostennadeel van 15 pCt in 1938 in een arbeidskostenvoordeel van 11 pCt omgeslagen. Ten aanzien van België is stellig aan te nemen, dat onze arbeidskostenmarge tegenover dit land momenteel vrij belangrijk lager ligt dan de loonkostenmarge. De conclusie lijkt gerechtvaardigd, dat Nederland momenteel tegenover Engeland en Duitsland waarschijnlijk wel een concurrentiemarge bezit, doch dat deze marge gering is, in elk geval geringer dan vóór de oorlog, terwijl zij ultimo 1950, zelfs tegenover Frankrijk, afwezig kon worden geacht. Tegenover België is zij naar alle waarschijnlijkheid groter. Het feit, dat ondanks chaos en vernieling het concurrentievermogen van het Nederlandse bedrijfsleven goeddeels intact kon worden gehouden, mag tot voldoening strekken. De vraag evenwel, of Nederland zich bij de kleine marge, die het tegenover de grote concurrenten Engeland en Duitsland waarschijnlijk bezit, veilig kan voelen, moet ontkennend worden beantwoord. Deze marge zullen wij in de toekomst volstrekt nodig hebben om onze bevolking voldoende werkgelegenheid te verschaffen.

Prof. Dr J. ZIJLSTRA, De weg naar vrijheid. Een kritisch commentaar (III).

In dit laatste artikel, waarin het plan van de Partij van de Arbeid: „De weg naar vrijheid” wordt besproken, gaat schrijver allereerst in op het vraagstuk van de inkomensverhoudingen. In het bijzonder wordt stilgestaan bij een van de meest markante passages uit Hoofdstuk VI, dat deze materie behandelt en waarin naast een propageren van een algemeen geldend minimum-inkomen eveneens wordt gepleit voor een grens naar boven, voor een maximaal toelaatbaar inkomen dus. Vervolgens wordt aandacht geschonken aan het probleem van de vermogensverhoudingen, waarbij drie kwesties worden gezien, t.w. die van het „arbeidsloze inkomen”, die van de (veronderstelde) verrijking der vermogensbezitters ten gevolge van de „blijvende-loonbeheersing bij sterke ontwikkeling van de productiviteit” en die van de in het plan bepleite noodzaak tot de vorming van een eigen vermogen door de Overheid. Het derde onderwerp, waarover enige opmerkingen worden gemaakt, betreft de geld- en conjunctuurpolitiek. In een slotbeschouwing wijst schrijver er op, dat de weg, die in de bespreking is gevolgd, die is van de immanente critiek, althans voor het overgrote deel en geeft hij aan, welke betekenis aan „De weg naar vrijheid” moet worden toegekend.

J. W. F. SLIGTING, Een nationale schrotcampagne.

Buiten de kring van hen, die er dagelijks mee te maken hebben, zijn er slechts weinigen, die weten, dat schrot de belangrijkste grondstof is voor de staalfabrieken. Dit zou niet zo erg zijn, indien deze onwetendheid geen nadelige invloed zou hebben op de omvang van de schrotproductie. Men is vaak al te zeer geneigd schrot te beschouwen als waardeloos afval. Om hierin verbetering te brengen wordt onder auspiciën van de staalindustrie en de schrot-

handel een nationale schrotcampagne gevoerd. Door goede voorlichting hoopt men het nodige begrip voor het grote belang van een regelmatige schrotvoorziening ingang te doen vinden. Twee punten worden in dit artikel in verband met de schrotcampagne aan een nadere beschouwing onderworpen, nl. de schrotprijs en de organisatie van de schrothandel.

Dr J. R. STELLINGA, De opleiding voor de openbare dienst.

Schrijver vraagt zich in dit artikel af, of de bezetting van de openbare dienst wel opgewassen is tegen de zozeer vermeerderde overheidstaak. Het hogere personeel, waarvan de leiding en het initiatief dienen uit te gaan, moet een grondige kennis van het staatsbestel hebben, niet slechts van de hoofdzaken van het staatsrecht, doch van alle details van de staatsmachine. Daaraan zal zich kennis ook van andere onderdelen van het recht moeten paren. Ook een brede economische kennis en een op de hoogte zijn van de sociale problemen zal bij dit personeel aanwezig moeten zijn. Voorts zal aan het internationale recht en de internationale problemen (moderne talen) aandacht dienen te worden geschonken. Schrijver gaat nu na, of zulke personen inderdaad in onze staat worden opgeleid en komt dan tot de conclusie, dat geen van de thans bestaande wetenschappelijke opleidingen voor de openbare dienst geheel bevredigen. Z.i. moet de oplossing worden gezocht in de richting van een studieprogramma, liggende tussen de zuiver juridische studie en het Rotterdamse staatkundig-economisch doctoraal examen.

— SOMMAIRE —

Prof. G. BROUWERS, La concurrence en Europe Occidentale.

Alors qu'en fin 1950 la capacité de concurrence des Pays-Bas était encore inexistante, à l'heure actuelle ce pays est à même de rivaliser avec la Grande Bretagne et l'Allemagne (quoique dans une moindre mesure qu'avant-guerre) mais surtout avec la Belgique. Toutefois, la marge concurrentielle des Pays-Bas à l'égard de la Grande Bretagne et l'Allemagne est trop restreinte pour leur permettre de s'endormir dans une sécurité trompeuse; elle doit être mise à profit pour fournir une possibilité de travail satisfaisante à toute la population.

Prof. Dr J. ZIJLSTRA, Un commentaire critique sur „Le chemin de la liberté” (III).

Dans ce dernier article relatif au plan du Parti du Travail, l'auteur examine la question des revenus et des fortunes. Il émet également quelques considérations sur la politique monétaire et la politique de conjoncture.

J. W. F. SLIGTING, Une campagne nationale pour la récupération de ferraille.

Dans le cadre de la campagne de récupération de ferraille menée actuellement aux Pays-Bas, l'auteur examine plus particulièrement les deux points suivants: le prix de la mitraille et l'organisation du commerce de vieux métaux.

Dr J. R. STELLINGA, La formation des agents des services publics.

L'auteur estime qu'il n'existe aucune formation satisfaisante des agents des services publics aux Pays-Bas. Aucune des formations scientifiques existant actuellement dans ce domaine ne répond entièrement aux exigences.

Concurrentieverhoudingen in West-Europa

De noodzaak van loonverschillen.

In de ongeveer 15-jarige periode, die sedert de laatste betrekkelijk normale jaren is verstreken, is de economische positie der Westeuropese landen zowel absoluut als relatief ingrijpend gewijzigd. Dit feit heeft zich begrijpelijkerwijs weerspiegeld in de prijzen en de lonen. Beide grootheden immers zijn in sterke mate afhankelijk van de economische kracht en de economische structuur der betrokken landen. De vorming van prijzen en lonen, al dan niet onder invloed van de Overheid, is dus aan vrij enge grenzen gebonden. Drijft men ze verder op dan de economische kracht en de concurrentiemogelijkheid veroorlooft, dan wreekt zich dit in de economische bedrijvigheid met werkloosheid als resultaat.

Gegeven de beperkte beweeglijkheid der productie-factoren en de verschillen in productievoorwaarden tussen de afzonderlijke landen, hebben steeds verschillen in prijs- en loonniveaux bestaan. Dit was — en is — dan ook een normaal verschijnsel, dat op zichzelf in genen dele het onderlinge handelsverkeer tussen volken, die onder vergelijkbare maatschappelijke voorwaarden leven, behoeft te belemmeren. Integendeel, economisch zwakke landen, die dus een relatief laag prijs- en loonpeil hebben, zouden niet aan dit verkeer kunnen deelnemen, indien zij dit peil zouden verhogen boven hetgeen de productiviteit van hun arbeid mogelijk maakt. Aldus gezien vormen deze verschillen, onvermijdelijk resultaat van de juist genoemde uitgangspunten, een voorwaarde voor een intensief internationaal handelsverkeer.

Het bovenstaande wordt o.a. duidelijk gedemonstreerd door de vooroorlogse verhouding tussen België en Nederland. Hier had men twee nabijgelegen landen, waartussen een omvangrijk handelsverkeer bestond, met een aanzienlijk prijs- en loonverschil en niemand zou er aan hebben gedacht in dit opzicht naar een geforceerde gelijktrekking te streven.

In de 15-jarige periode, waarover ik zoëven sprak, hebben deze internationale prijs- en loonverschillen hun betekenis tijdelijk verloren. Wanneer het aanbod in ernstige mate bij de vraag ten achter blijft, spelen kostenverhoudingen geen rol. Vooral gedurende het laatste jaar is er in dit opzicht echter een keer gekomen. Men wordt nu plotseling geconfronteerd met verschillen in concurrentie-omstandigheden, waarvan men het bestaan bijna was vergeten en die zich bovendien in al die jaren grondig hebben gewijzigd.

Dit probleem van de terugkeer der concurrentie komt meer en meer in West-Europa naar voren. Slechts door op nuchtere wijze de feiten in hun ware verhouding onder ogen te zien, zal het kunnen worden opgelost zonder onherstelbare schade toe te brengen aan de voor Europa's levensvatbaarheid primaire grondslag, het vrije handelsverkeer.

De ontwikkeling der loonkosten.

Ondanks het feit, dat het handelsverkeer tussen de landen van West-Europa gedurende lange tijd was verbroken of door streng gescheiden bilaterale kanalen werd geleid, hebben zich toch met een enkele uitzondering bepaalde fundamentele verhoudingen tussen de prijs- en loonniveaux gehandhaafd. Weliswaar hebben zich, zoals ik reeds aangaf, wijzigingen voorgedaan in verband met veranderingen in de relatieve economische positie der landen en daarnaast als gevolg van verschillen in het gevoerde beleid, dit neemt niet weg, dat de orde van grootte der prijs- en loonverschillen in de meerderheid der gevallen nog een sterke gelijkenis vertoont met de vooroorlogse verhoudingen. Dit geldt voor de verhouding van Nederland tot Engeland en Duitsland en verrassenderwijs ook

in zeker opzicht voor die tot Frankrijk. Voorop zij gesteld, dat de statistieken niet steeds volledig vergelijkbaar zijn, omdat zij en wat samenstelling en wat nauwkeurigheid betreft verschillen. Daar staat aan de andere kant tegenover, dat de statistische gegevens wat het verloop hunner orde van grootte aangaat, vaak redelijk betrouwbaar zijn en slechts dit verloop is voor deze beschouwing van praktische betekenis. Voor zover in dit artikel cijfers worden genoemd, zijn zij dan ook zoveel mogelijk afgerond en dient men ze slechts als een zo goed mogelijke benadering van de orde van grootte der gegevens te beschouwen.

Wanneer men het industriële loonpeil in 1938 in Nederland op 100 stelt, dan bedroegen de industriële urenlonen op guldenbasis in Engeland in dat jaar ca 140, in Duitsland ca 130, in Frankrijk ca 90 en in België ca 65. Deze getallen waren uiteraard op hun beurt het resultaat van de voorafgegane ontwikkeling, waarbij als bijzondere omstandigheid voor Nederland geldt, dat ons land langer dan de meeste andere een deflatoire ontwikkeling had ondergaan, terwijl daartegenover Duitsland zich reeds geruime tijd in de fase ener oorlogsconjunctuur bevond, hetgeen uiteraard een verhogende invloed op het loonpeil uitoefende. In Engeland was het loonpeil dan ook sedert de crisisjaren 1932-1936 ca 20 pCt ten opzichte van het Nederlandse gestegen, voor Duitsland bedroeg dit cijfer ca 25 pCt. Het verloop in Frankrijk was nagenoeg gelijk aan dat in ons land.

Ten aanzien van de prijsniveaux, die, samengesteld als zij zijn, uiteraard veel moeilijker in absolute zin kunnen worden vergeleken, zullen de verhoudingen in 1938 in grote trekken analoog zijn geweest. Doorgaans liggen de prijsniveaux om begrijpelijke redenen — invloed van de internationaal verhandelde goederen — dichter bij elkaar dan de loonniveaux, doch typisch nationale ontwikkelingen kunnen vooral bij een beperking van het internationale handelsverkeer de verschillen verscherpen.

TABEL I.

Verdiende urenlonen	1938	ultimo 1950	procentuele stijging t.o.v. 1938	ultimo 1951	procentuele stijging t.o.v. 1938
	Ned. = 100	Ned. = 100		Ned. = 100	
Nederland	100	100	—	100	—
Engeland	140	160	14	165	16
Duitsland	130	128	—	143	10
Frankrijk	90	96	7	125	40
België	65	150	130	160	145

Uurloonkosten	1938	ultimo 1950	procentuele stijging t.o.v. 1938	ultimo 1951	procentuele stijging t.o.v. 1938
	Ned. = 100	Ned. = 100		Ned. = 100	
Nederland	100	100	—	100	—
Engeland	135	137	—	144	7
Duitsland	145	137	—6	153	5
Frankrijk	95	103	10	134	40
België	65	150	130	160	145

Bovenstaande tabel geeft allereerst een overzicht van de wijzigingen, die zich ultimo 1950, toen de gevolgen van de devaluatie in 1949 geacht konden worden min of meer te zijn uitgewerkt, in de loonverhoudingen hadden voltrokken. De verhouding van het Engelse loonpeil tot het Nederlandse was met 14 pCt gestegen ten opzichte van de verhouding in 1938. Het Duitse cijfer was gelijkgebleven, het Franse was gestegen met 7 pCt. Slechts het Belgische cijfer springt er met 130 pCt ver boven uit en heeft zich dus aanzienlijk verwijderd van het Westeuropese patroon ¹⁾.

¹⁾ Ook in Zweden en Zwitserland zijn de lonen sterker gestegen dan elders. Aangezien zij evenwel ook vóór de oorlog al relatief hoog waren, zijn deze landen veel minder buiten het normale Westeuropese verband gekomen dan België.

Betrekt men bij deze vergelijking echter ook de sociale lasten, die op het bedrijf drukken, dan liggen de cijfers voor Engeland en Duitsland vrij belangrijk lager. Voor Engeland is er dan in het geheel geen stijging, voor Duitsland zelfs een daling met 6 pCt. De cijfers voor Frankrijk en België blijven ongeveer gelijk aan die voor de uurlonen alleen.

Van 1950 op 1951 heeft een ontwikkeling plaats gevonden, die dit beeld over het algemeen iets naar boven heeft verschoven zowel wat de uurlonen als de uurloonkosten aangaat. Wat laatstgenoemde betreft, voor de concurrentieverhouding het belangrijkste, liggen Engeland en Duitsland nu 7 resp. 5 pCt hoger dan in 1938, het Franse percentage is ten gevolge van de inflatie gedurende 1951 op 40 gesprongen, terwijl België 145 pCt hoger ligt dan zijn vooroorlogse verhouding.

Uit deze cijfers blijkt dus, dat de Nederlandse concurrentiepositie ultimo 1951 wat de verhouding der loonkosten betreft ten opzichte van Engeland en Duitsland ca 5 pCt gunstiger was dan in 1938. Ten opzichte van Frankrijk en België bedroeg deze marge resp. 40 en 145 pCt.

De invloed van de arbeidsproductiviteit.

Deze loonkostenvergelijking, vertelt echter slechts de halve waarheid omtrent de concurrentieverhoudingen. De concurrentiepositie is tevens afhankelijk van de ontwikkeling der arbeidsproductiviteit²⁾. Beide componenten geven de arbeidskosten der productie.

TABEL II.

Arbeidsproductiviteit	1938	1951	procentuele stijging t.o.v. 1938
	Ned. = 100	Ned. = 100	
Nederland	100	100	—
Engeland	110	135	23
Duitsland	115	130	13
Frankrijk	112	112	7

Arbeidskosten	1938	ultimo 1951	procentuele stijging t.o.v. 1938
	Ned. = 100	Ned. = 100	
Nederland	100	100	—
Engeland	123	106	— 14
Duitsland	126	118	— 6
Frankrijk	85	111	30

Hoewel ik geneigd ben de bovenstaande cijfers met voorzichtigheid te hanteren, zou ik ze in dit verband toch naar voren willen brengen. Zij bevestigen nl. in zekere mate veronderstellingen, die ook op andere gronden min of meer plausibel kunnen worden geacht. Volgens berekeningen van Colin Clark³⁾ zou de arbeidsproductiviteit in Engeland, Duitsland en Frankrijk vóór de oorlog omstreeks 10 à 15 pCt hoger hebben gelegen dan in Nederland. Dit betekent, dat Engeland en Duitsland, wanneer ik mij daar een ogenblik toe beperk, wat de arbeidskosten betreft 20 à 25 pCt duurder waren dan Nederland. Dit nu is niet geheel onwaarschijnlijk. Ik wees er reeds op, dat het Engelse loonpeil sedert de jaren 1932-1936, toen het omstreeks 12 pCt boven het Nederlandse lag, met inachtneming van de koerswijziging met 20 pCt was gestegen. Daarmede had het in vergelijking met Nederland bijna het peil vóór de devaluatie van het pond in 1931 weer bereikt. Aangezien het pond toen ongetwijfeld overgewaardeerd was, is er reden om aan te nemen, dat in 1938 een concurrentiemarge in de genoemde orde van grootte aanwezig was. Voorts is het een algemeen bekend feit, dat Duitsland in de laatste jaren vóór de oorlog met name tegenover ons land in zijn concurrentiemogelijkheid werd gehandicapt door de stijging, die zijn prijs- en loonpeil gedurende de tweede helft der jaren dertig had ondergaan. Ook de ten opzichte van dit land genoemde concurrentiemarge bezit dus een zekere graad van waarschijnlijkheid.

²⁾ Daarnaast hebben gedurende de laatste jaren verschillen in prijs van de invoerde artikelen, voornamelijk grondstoffen, een rol gespeeld.

³⁾ „Conditions of economic progress”.

Sedert 1938 is de arbeidsproductiviteit van Nederland in verhouding tot die der andere landen achteruitgegaan. Deze achteruitgang is aan twee hoofdoorzaken toe te schrijven. In de eerste plaats is ons kapitaalbezit in de oorlogsjaren sterker aangetast dan dat van de meeste andere landen en in de tweede plaats is de werkzame bevoelingsbevolking vrij aanzienlijk gestegen, terwijl zij in de andere hier genoemde landen zich niet belangrijk heeft gewijzigd. De verhouding arbeid-kapitaal is dus als gevolg van beide oorzaken quantitatief slechter geworden.

Volgens de desbetreffende cijfers is dientengevolge de arbeidsproductiviteit van Engeland en Duitsland in verhouding tot Nederland in 1951 met 23 resp. 13 pCt gestegen, waardoor ons arbeidskostenvoordeel ten opzichte van Engeland en Duitsland tot 6 resp. 18 pCt is teruggebracht. Ten opzichte van Frankrijk is ons arbeidskostennadeel van 15 pCt in 1938 in een arbeidskostenvoordeel van 11 pCt omgeslagen.

Ten aanzien van België ontbreken zoals gezegd gegevens om na te gaan in hoeverre onze arbeidskostenmarge tegenover dit land lager is dan de loonkostenmarge. Het is stellig aan te nemen, dat zij momenteel inderdaad vrij belangrijk lager ligt. De arbeidsproductiviteit heeft zich in België door het ontbreken der voor Nederland genoemde factoren ongetwijfeld gunstiger ontwikkeld. Het is zeer wel denkbaar, dat zij zich ook gunstiger heeft ontwikkeld tegenover de andere landen. Daarnaast is het gezien het wel zeer lage loonpeil in 1938 niet uitgesloten, dat België in laatstgenoemd jaar een concurrentiemarge ten opzichte van Nederland bezat. Wanneer men in ruime mate met deze omstandigheden rekening houdt en bijv. aanneemt, dat België zich in 1938 een loonpeil van 85 pCt van het Nederlandse had kunnen permitteren en dat de arbeidsproductiviteit met 30 pCt ten opzichte van de Nederlandse zou zijn verbeterd, dan zouden de Belgische arbeidskosten ca 25 pCt boven de Nederlandse liggen.

Het is mogelijk en zelfs waarschijnlijk, dat de bij bovenstaande berekeningen gebezigde cijfers gebreken en soms ernstige gebreken vertonen. Het resultaat schijnt echter in grote trekken een redelijke benadering van de werkelijkheid te zijn. De loonkostengegevens zijn vrij nauwkeurig. De veronderstelling, dat Nederland in 1938 tegenover Engeland en Duitsland een zekere concurrentiemarge bezat, is, zoals reeds opgemerkt, plausibel. Evenzeer de veronderstelling, dat sedert 1938 de arbeidsproductiviteit van Nederland in verhouding tot de andere landen is gedaald. De conclusie lijkt mij dan ook gerechtvaardigd dat Nederland momenteel tegenover de beide grote landen Engeland en Duitsland waarschijnlijk wel een concurrentiemarge bezit, doch dat deze marge zeer gering is, in elk geval geringer dan vóór de oorlog, terwijl zij ultimo 1950, zelfs tegenover Frankrijk, afwezig kon worden geacht. Tegenover België is zij naar alle waarschijnlijkheid groter, doch België, hoe belangrijk voor ons, niet het minst door de Benelux-banden, is niet het enige land waarmee wij intensieve handelsbetrekkingen onderhouden.

Nog meer dan voor ons is deze verhouding tot Engeland en Duitsland trouwens voor België van belang. Nederland en België immers vullen elkaar economisch in belangrijke mate aan. Ook vroeger heeft ondanks grote loonverschillen een omvangrijk handelsverkeer tussen beide landen bestaan. Het is primair tegenover Engeland en Duitsland, dat België zich zorgen over zijn toekomstige concurrentiepositie moet maken.

Met nadruk zij er de aandacht op gevestigd, dat de bovengenoemde cijfers slechts betrekking hebben op de positie van het land als geheel. Voor de afzonderlijke bedrijfstakken kunnen zij zeer verschillend liggen. Hoe homogener de productiviteit en de rentabiliteit in de bedrijfstakken van een land en hoe harmonischer dus de loonopbouw, hoe representatiever het totaalcijfer voor

het geheel en hoe geringer de onderlinge spanningen. Hoe heterogener de productiviteit en de rentabiliteit, hoe gevarieerder de loonopbouw en hoe groter de spanningen. Dit laatste ziet men duidelijk gedemonstreerd in België waar men enerzijds maatregelen heeft getroffen om het overschot op de betalingsbalans te beperken, terwijl anderzijds bepaalde bedrijfstakken worden beschermd en de roep om protectie de laatste tijd sterker wordt. Dit ook elders waar te nemen feit is overigens in de eerste plaats een gevolg van de reeds in de aanvang genoemde omstandigheid, dat men jarenlang geen afzetmoeilijkheden heeft gekend. Men is verwend en een nieuwe ondernemersgeneratie weet nauwelijks meer wat slechte tijden zijn. Dit neemt niet weg, dat kostprijsverschillen naarmate de concurrentie scherper wordt ook in de binnenlandse verhoudingen een steeds belangrijker rol gaan spelen. Een grote variatie in productiviteit, opbrengsten en lonen tussen de bedrijfstakken in een land is gevaarlijk voor het interne evenwicht en de sociale rust. De Regeringen der landen dienen te beseffen, dat men òf de consequenties van grote loonverschillen dient te aanvaarden en de ongunstige bedrijfstakken in vrije concurrentie zich moet laten aanpassen, òf intern maatregelen moet treffen om evenwichtiger loonverhoudingen tot stand te brengen, ten einde dit aanpassingsproces te ondersteunen. De schijnbaar gemakkelijke weg der protectie verhindert de aanpassing en ondermijnt de internationale samenwerking. Wanneer daartegenover bepaalde bedrijfstakken in ons land soms constateren, dat zij efficiënter zijn dan dezelfde bedrijfstakken in andere landen — waarbij het niet uitgesloten is, dat hun relatieve efficiency in het eigen land te wensen overlaat — en op grond van deze internationale vergelijking prijs- en loonsverhogingen claimen, dan moge worden bedacht, dat zij deel uitmakend van de economische en monetaire eenheid van hun land, mede verantwoordelijk zijn voor de totale concurrentiepositie er van. Zolang de monetaire zelfstandigheid der naties blijft gehandhaafd, dient met dit gezichtspunt met name bij de creatie van internationale economische gemeenschappen ernstig rekening te worden gehouden.

De toekomstige verscherping der concurrentie.

Het feit, dat ondanks chaos en vernieling het concurrentievermogen van het Nederlandse bedrijfsleven goeddeels intact kon worden gehouden, mag tot voldoende strekken. De vraag evenwel, of Nederland zich bij de kleine marge, die het tegenover de grote concurrenten Engeland en Duitsland waarschijnlijk bezit, veilig kan voelen, moet ontkennend worden beantwoord. Wij zullen deze marge in de toekomst volstrekt nodig hebben om onze bevolking voldoende werkgelegenheid te verschaffen. Allereerst zal onze beroepsbevolking nog lange tijd in het huidig tempo blijven toenemen, waardoor, voor zover de kapitaalvorming daarmee geen gelijke tred houdt, de arbeidsproductiviteit zal worden gedrukt. In de tweede plaats heeft zowel deze bevolkingstoename als de wijziging onzer economische en staatkundige positie een omschakeling in onze economische structuur in de richting van industrialisatie nodig gemaakt. Deze nieuwe resp. uitgebreide bedrijven zullen in toenemende mate de concurrentie gaan ondervinden van de traditionele industrieën in de oudere industrielanden en dat ten dele op markten, die voor het Nederlandse bedrijfsleven vreemd of althans betrekkelijk nieuw zijn. De jonge Nederlandse industrie zal al haar commercieel en technisch vernuft nodig hebben om in deze concurrentiestrijd staande te blijven en zij zal dit tegenover de voordelen van diverse aard harer concurrenten alleen kunnen, wanneer zij steun vindt in een lage kostprijs. Op deze situatie is het beleid hier te lande van de dag der bevrijding af gericht geweest en het zou de vernietiging der Nederlandse welvaartspositie betekenen, wanneer van deze vaste lijn zou worden

afgeweken. Bij het bestaan van redelijke inkomensverhoudingen is het algemene loonpeil het gevolg en niet oorzaak van de omvang der productie, waarbij de stimulerende invloed, die van het loonsysteem kan uitgaan, niet wordt ontkend.

Het is zaak zich bij de beoordeling onzer economische situatie niet in slaap te laten wiegen door de gunstige ontwikkeling van de betalingsbalans in 1952. De productie blijft, na sinds 1945 ononderbroken te zijn gestegen, sedert het eind van 1951 op ongeveer hetzelfde peil. De consumptie daarentegen vertoont gedurende de laatste maanden wederom een stijgende tendentie. De gunstige export-importverhouding is stellig mede te danken aan een bevredigend verloop van de export, doch vooral aan een teruggang van de import, hetgeen rekening houdend met het hierboven ten aanzien van productie en consumptie opgemerkte intering op voorraden betekent, veroorzaakt door de dalende grondstoffenmarkt en de onzekere conjunctuur in verschillende sectoren. Houden wij de werkgelegenheid op peil, dan moet hierin eens een keer komen. Daarnaast zijn er nog aanzienlijke militaire uitgaven te verrichten. Al zal de verhouding in het najaar door de traditionele seizoenbeweging alsmede door de zojuist met betrekking tot de voorraadvorming genoemde oorzaken nog wel gunstig zijn, in 1953 kunnen zich veranderingen voordoen, die een ernstig beroep op de deviezenvoorraad nodig zouden maken. Daarbij moge bedacht worden, dat deze voorraad relatief, d.w.z. in verhouding tot de handelsbeweging, nog steeds niet bijzonder groot is en dat de eisen, die de werkgelegenheidspolitiek in een moeilijker toekomst zal stellen, een behoorlijke reserve dringend noodzakelijk doen zijn.

De „kunstmatige” factoren.

Het lijkt gewenst in deze beschouwing over de concurrentieverhoudingen in West-Europa enkele opmerkingen te maken over de zgn. kunstmatige factoren, die deze verhoudingen zouden beïnvloeden. De indruk wordt wel gewekt, alsof de beïnvloeding van de economie door de Overheid iets van na de oorlog zou zijn en in beginsel verderfelijk. Beide opvattingen zijn onjuist. Sedert de leer van de Overheid als klepperman werd verlaten hebben de overheden in alle landen de economie op tal van wijzen beïnvloed. De ongunstigste vormen nam dit interventionisme aan na de eerste wereldoorlog, omdat het er toen niet meer in de eerste plaats was, gericht de productiecapaciteit te versterken of de sociaal-economische verhoudingen te verbeteren, doch omdat toen de belemmering van de internationale handel doel scheen te worden, waardoor de voorwaarden werden vernietigd, die Europa economisch sterk en groot hadden gemaakt. Niet onvermeld mag blijven, dat Nederland toen als laatste op de bres heeft gestaan voor de internationale vrijhandel.

In en na de jongste oorlog zijn in alle landen systematisch en in groter omvang dan ooit tevoren maatregelen getroffen ter interne beïnvloeding van de economie. Deze maatregelen waren goeddeels gericht op bestrijding van de gevaren, die de door de oorlog geschapen goederenschaarste en monetaire verwarring voor de volkswelvaart en de maatschappelijke orde inhielden. Naarmate de financiële-economische toestand zich herstelde, werden distributie-, prijs- en subsidiemaatregelen geleidelijk geliquideerd. Sommige maatregelen werden echter voorlopig nog gehandhaafd. De distributie- en prijsmaatregelen werden over het geheel wel afgeschaft, al leven in Engeland ook op deze gebieden nog enkele resterende voorschriften van kracht. De subsidies op de levensmiddelen werden slechts in Engeland nog in grote omvang intact gehouden (in de begroting 1952/1953 nog tot ca £ 300 mln). In Nederland is het netto-effect van de enkele op dit gebied nog bestaande regelingen te verwaarlozen. In België handhaafde men nog enige zgn. structurele subsidies met betrekking

tot de steenkolenmijnen en de spoorwegen; zij zijn echter reeds belangrijk afgenomen en het doel is totale liquidatie.

Algemeen is nog het ingrijpen in de huishuren en de bevordering van de bouwbedrijvigheid. In Nederland, Engeland, Duitsland en Frankrijk bestaat — evenals trouwens in Amerika, dat na Korea zelfs weer een heel stelsel van prijs- en loonbepalingen in het leven riep — een huurstop, die in deze vier landen een vrijwel analoog effect heeft resp. beoogt. Ook in België bestaat een huurstop, doch daar worden in verband met de aanzienlijke algemene prijsstijging sedert de vooroorlogse periode grotere verhogingen toegestaan. In Nederland zijn voorts de loonafspraken tussen werkgevers en werknemers aan de goedkeuring der Overheid gebonden.

Ik heb in het bovenstaande een enigszins gedetailleerde opsomming dezer „kunstmatige” factoren gegeven, niet slechts om tot uitdrukking te brengen dat zij, hoewel in aantal tot beperkte proporties teruggebracht, in de meeste landen toch nog voorkomen en bij enkele onzer grootste concurrenten tenminste zozeer als bij ons, doch tevens als een aanknopingspunt voor een beoordeling van de betekenis dezer factoren. Vaak wordt nl. de opvatting verkondigd, als zouden deze maatregelen de productiekosten „vervalsen”, vandaar ook de betiteling „kunstmatig”. Dit nu is een misverstand. Allereerst kan men nimmer het kostenpeil van een land als geheel vervalsen, m.a.w. over de gehele linie beneden kostprijs verkopen. Dit zou een voortdurende inflatie vereisen en dus zichzelf automatisch corrigeren. Kostenvervalsing, dat wil zeggen verkoop beneden een nationaal-economisch verantwoorde kostprijs, is slechts mogelijk met betrekking tot een individuele bedrijfstak. De bekendste historische voorbeelden hiervan vormen de scheepvaart en het havenverkeer, die in het buitenland geliefde objecten waren resp. zijn van een nationale politiek. Door subsidiëring van de scheepvaart of door speciale vervoerstarieven naar bepaalde havens trachtte men aldus de daarbij betrokken bedrijven in stand te houden, waartoe zij in een normale concurrentiestrijd niet of minder in staat zouden zijn geweest. De concurrentiepositie van een land als geheel wordt dan ook door subsidies op zichzelf nog niet verbeterd. De financiering moet of uit belastingen *) of inflatoir geschieden, zodat men de druk naar elders verlegt. Soms loopt men zelfs het gevaar, dat men de economische positie van het land schaadt door een onjuiste aanwending van productiemiddelen te bevorderen, door een verschuiving van investering naar consumptie enz. Het nut der recente levensmiddelen subsidies was, dat zij tegenover de bezwaren in andere opzichten er aan verbonden, het prijs- en loonverloop mede hielpen stabiliseren. Deze stabilisatie van de kostenontwikkeling kan men bezwaarlijk vervalsing van het kostenpeil noemen. Consequent doorgevoerd zou deze redenering op afwijzing van elke door de Overheid getroffen maatregel, die de economische positie van een land zou kunnen verbeteren, neerkomen, hetgeen ons weer tot de Staat als klepperman zou doen terugkeren en dan met slechtere argumenten dan de voorstanders dezer leer hadden. Hetzelfde geldt zo mogelijk in nog sterkere mate voor de maatregelen, die in beginsel niet met overheidsfinanciering gepaard behoeven te gaan, als de huurpolitiek, de loon-

arbitrage e.d. Al deze maatregelen, die in het wezen der zaak steeds wijzigingen van de inkomensverdeling zijn — en in principe in dit opzicht dan ook niet verschillen van de belastingpolitiek — zijn op stabilisatie van de sociaal-economische verhoudingen en daarmee op versteviging van de concurrentiepositie gericht. Ook hiervan wil ik stellig niet beweren, dat zij altijd even verstandig zijn. Het is zeer wel denkbaar, dat hun gunstig effect wordt gecompenseerd door de nadelige repercussies elders. Zolang zij echter slechts de algemene positie van een land tegenover het buitenland verbeteren — of slechter maken — verschillen zij in wezen niet van elke andere maatregel, die door de Overheid wordt getroffen en die dus de economie van het land op enigerlei wijze beïnvloedt. De volstreekte afzijdigheid van de Overheid ten opzichte van het sociaal-economische leven, door sommigen gepredikt, maar door geen enkel land toegepast, zou in onze moderne maatschappij met anarchie gelijk staan.

Het heeft dus weinig zin de interne politiek der Staten te betrekken bij de behandeling der internationale verhoudingen. Uiteenlopend als de maatschappelijke structuur der naties in haar economische, sociale en organisatorische aspecten nu eenmaal is, zal de daarop betrekking hebbende politiek nog lange tijd verschillend blijven. Zelfs wanneer men naar een unie streeft, zal men zich in deze opzichten op een aanpassingsproces van decennia moeten instellen. Met of zonder unificatie of integratie, men zal het in elk land moeten prijzen, wanneer het zijn totale economische positie tracht te versterken.

Schadelijk wordt echter het interventionisme, wanneer het de invoer gaat belemmeren, waardoor men en zichzelf en anderen de voordelen der internationale arbeidsverdeling ontzegt. Zulk een politiek is een bewijs van onmacht om door geëigende interne maatregelen zijn concurrentiepositie te verbeteren. Er is geen groter gevaar dat het na-oorlogse Europa kan bedreigen. Hoezeer de gang van zaken in de periode tu sen de beide wereldoorlogen ons er voor gewaarschuwd moge hebben wat van dit interventionisme de economische, de sociale en dus uiteindelijk de politieke consequenties zijn, de drang naar bescherming neemt toe. De vrijheid van het handelsverkeer is evenwel de essentieelste grondslag van de economische en politieke integratie van West-Europa. Verzwakking van dit fundament is het begin van het eind. Elk Europees gericht beleid wordt zinloos, wanneer de grenzen zich sluiten en de groepsbelangen hoogtij vieren.

Wat voor Europa geldt, geldt nog meer voor de Benelux. Wanneer deze grootse idee reële inhoud wil krijgen en om der wille van de partners zelf en om der wille van de rol, die zij bij de unificatie van Europa zouden kunnen spelen, dan moeten België, Luxemburg en Nederland streven naar versterking van hun gezamenlijke concurrentiekracht en niet naar verzwakking. De Benelux kan slechts levensvatbaar zijn, wanneer haar delen sterk zijn en deze zijn dus aan elkaar verplicht elk op zijn terrein de voorzieningen te treffen, die daartoe kunnen leiden. Zou men door invoerbepaling de bereikte resultaten afbreken en de tegenstellingen verscherpen, dan zou men niet alleen het slechtst denkbare voorbeeld geven in de moeilijker wordende strijd om de Europese eenwording, doch het zou tevens het begin van het eind zijn van de Benelux.

's-Gravenhage.

Prof. G. BROUWERS.

*) Wat dus een kwestie van interne verdeling van het nationale product betekent.

De weg naar vrijheid

Een kritisch commentaar

III¹⁾

Centralisatie en decentralisatie in de economische orde; inkomens- en vermogensverhoudingen en geld- en conjunctuurpolitiek.

De tweede groep van hoofdproblemen, waarvoor het vraagstuk van centralisatie of decentralisatie in de economische orde ons stelt, bestaat — naar wij zagen — uit de inkomens- en vermogensverhoudingen. Ik wees er reeds op, hoe in de literatuur op dit punt een zekere mate van eenstemmigheid heerst. Zelfs de zeer liberalistisch getinte schrijvers accepteren vaak ingrijpen van overheidswege in de primaire inkomensverdeling.

T.a.v. de vermogensverhoudingen ligt de zaak iets ingewikkelder; ik kom daarop nog terug. Allereerst zullen wij het vraagstuk van de inkomensverhoudingen nader gaan bespreken aan de hand van hoofdstuk VI, dat deze materie behandelt. Wij staan hier voor een inderdaad essentieel vraagstuk. Wat in de inleiding van „De Weg naar Vrijheid” wordt gezegd over grote inkomensverschillen, tussen volken of volksgenoten, heeft mijn volle instemming. Inderdaad, zij „verstoren de gemeenschap, belemmeren de vrijheid en kweken revolutionaire spanningen” (blz. 13). De ervaring heeft wel geleerd, dat een inkomensvorming, aan zichzelf overgelaten, tot grote, te grote inkomensverschillen aanleiding geeft. Overheidsingrijpen in deze materie is dan ook volstrekt noodzakelijk. Democratische besluitvorming treedt duidelijk naar voren tegenover „economische wetten”. Bij het doorvoeren van zulk een „herverdelingspolitiek” moet men echter rekening houden met bepaalde grenzen. Het is n.l. zo, dat in het algemeen gesproken bepaalde inkomensverschillen een duidelijke economische functie hebben. Deze functie omvat tweeërlei, n.l. prestatieprikkel en basis voor vermogensvorming, d.i. een basis voor sparen en investeren. Ik weet wel, dat men deze dingen niet mag verabsoluteren, ze veronachtzamen echter is eveneens gevaarlijk. Men zou eenen ander zo kunnen formuleren: vragen van inkomensverdeling hebben a. een *statisch karakter*: het gaat om de rechtvaardige verdeling van een *gegeven* inkomen, en b. een *dynamisch karakter*: het gaat om de *vergroting* van het te verdelen inkomen. Verwaarlozing van één van beide aspecten is zeer gevaarlijk, met name ook omdat deze twee kanten in hoge mate interdependent zijn. De auteurs staan zeker niet aan de kant van hen, die het eerstgenoemde aspect verwaarlozen of bagatelliseren. In zoverre sluit ik mij gaarne bij deze opvatting aan. Tegen deze achtergrond zou ik nu een ogenblik willen stilstaan bij een van de meest markante passages uit het hier besproken hoofdstuk: naast een propageren van een algemeen geldend minimum-inkomen (waarmee ik mij zeer wel kan verenigen in beginsel) wordt eveneens gepleit voor een grens naar boven, voor een maximaal toelaatbaar inkomen dus. „Een aanwijzing voor de maximumgrens vinden wij in de inkomens, die thans worden behaald door de leiders van de grote overheidsbedrijven en de hoogste staatsfunctionarissen. Het blijkt n.l. in de Nederlandse verhoudingen mogelijk tegen deze beloningen een serie eerste klas krachten aan te trekken, waaronder velen die over geen eigen vermogen beschikken. Het is duidelijk dat binnen dit kader ook het, op grond van prestatie als bedrijfsleider te ontvagen, ondernemersloon normatief

moet worden vastgesteld... Gezien het risico-element dat met het totale ondernemersinkomen verbonden is, kan het met het oog op conjuncturele omstandigheden gewenst zijn om een deel van het ondernemersinkomen, uitgaande boven het gewaardeerde ondernemersloon, af te zonderen op een geblokkeerde rekening, waaruit bepaalde negatieve risico's kunnen worden bestreden, terwijl ook de vorming van gemeenschappelijke fondsen uit het ondernemersinkomen boven een bepaalde grens, te overwegen valt. Tussen het minimumloon en het maximumloon zal een inkomensschaal dienen te worden opgebouwd, waarin het prestatie-element tot zijn recht kan komen” (blz. 116).

Ik heb hier uitvoerig geciteerd, vanwege het belang van deze passage; een passage, welke ik zeer bedenkelijk vind. Rijst hier niet het schrikbeeld van een „Bezoldigingsbesluit” voor het gehele bedrijfsleven? In wezen staan we hier voor het algemene vraagstuk van de loonvorming, in deze zin, dat in dit werk men van oordeel is, *dat door werkclassificatie naar technisch-organisatorische en andere soortgelijke maatstaven de economische waarde van de arbeid kan worden gevonden*. Ik geef toe, dat men op deze wijze loonverhoudingen kan funderen; maar voor het *absolute loonbedrag* moet de technische productiviteit vermenigvuldigd worden met de economische waarde van deze technische prestatie. En die economische waarde kan van bedrijfstak tot bedrijfstak verschillen (ik spreek hier niet over de momentele loonpolitiek; het gaat over een fundering van een op de duur te voeren loonpolitiek). Aldus zouden zeer wel denkbaar zijn loonverhoudingen, op basis van werkclassificatie e.d., bijv. voor geschoolde en ongeschoolde arbeid, terwijl de absolute loonniveaux per bedrijfstak zouden kunnen uiteenlopen. Wanneer men loonverhoudingen en absolute loonniveaux wil uniformeren (afgezien uiteraard van prestatiepremies e.d.) is voor de relatief winstgevendende bedrijfstakken de consequentie onafwijsbaar, de in deze bedrijfstakken aldus ontstane „meerwaarde” in de collectieve sfeer te brengen, met overheidsaandelen en arbeidersaandelen in winsten en investeringen. Completeert men dit met de in het slot van bovenstaand citaat gegeven suggestie tot een ten dele blokkering van en vorming van gemeenschappelijke fondsen uit de ondernemersinkomens, dan is het totale beeld niet bijster aantrekkelijk; het bevestigt de conclusie van mijn eerste artikel, dat hier een voor de politieke democratie onverteerbaar brok wordt geschapen.

Maar ook afgezien hiervan twijfel ik zeer aan de praktische doorvoerbaarheid van datgene, wat in het citaat wordt voorgesteld. Stel dat men dit maximale ondernemersloon fixeert op bijv. het salaris van een Minister en de rest blokkeert! Ik begrijp niet, hoe men dit in ernst kan voorstellen. Heeft de haast zich hier teveel gewroken? De verwijzing naar de landbouwsector snijdt geen hout. Hier gaat men voor de *prijsbepaling van een aantal producten* uit van zulk een bepaald ondernemersloon. Maar het feitelijke inkomen is daarmee niet gefixeerd; en bovendien is een dergelijke prijsregeling maar zeer beperkt mogelijk en wenselijk.

Er is een veel betere weg. Naast de correctie ex post op de primaire inkomensverdeling door de belastingpolitiek, is het tot een maximum opvoeren van de verticale mobiliteit datgene waarnaar met alle kracht moet worden gestreefd. Wanneer dit wordt bereikt, en ik acht dit met de auteurs een primaire voorwaarde voor het voortbestaan

¹⁾ Zie voor het eerste en tweede artikel „E.-S.B.” van 30 Juli en 13 Augustus 1952.

van onze Westerse democratie, dan verliest het vraagstuk van de inkomensverdeling veel van zijn scherpe kanten. Het werk geeft in de Hoofdstukken XIII (*Cultuur en Gemeenschap*) en XIV (*De ontwikkeling van de mens*) in deze richting zeer waardevolle suggesties (zie vooral de blz. 259-261 en 290-295). Dat is voor de vrijheid werkelijk belangrijk en nuttig; en dan is een collectivisering van grote delen van het nationaal inkomen, *welke bedenkelijk is voor de vrijheid*, voor het overgrote deel overbodig.

Met deze uiteenzetting raken wij tevens het vraagstuk van de vermogensverhoudingen. Terecht wordt er op gewezen, dat de ongelijkheid in vermogensverdeling aanzienlijk markanter is dan die in de inkomensverdeling (blz. 22/23). Wederom terecht wordt er op gewezen, van welke grote invloed de vermogenspositie is op de „gelijkheid van kansen” (blz. 27/28). In mijn eerste artikel werd reeds een deel van deze stof besproken; ik zal mij nu beperken tot de meest belangrijke punten uit Hoofdstuk I, die nog op bespreking wachten.

Daar is dan in de eerste plaats de fameuze quaestie van het „arbeidsloze inkomen”. Naar mijn mening zou men deze term niet meer moeten gebruiken. Deze toch is te zeer belast met de scherpe tegenstelling kapitaal-arbeid uit een periode van felle klassenstrijd. De term is bovendien onjuist, voor zover suggererend, dat alle „kapitaalinkomen” zonder prestatie zou zijn verkregen. Men geeft in het werk ook wel enige aandacht aan deze zaak (in één zin), maar het ware beter de term, met alle onduidelijkheden daaraan verbonden, naar de reeds eerder genoemde politieke rommelzolder te verwijzen. „Prestatieloos inkomen” zou reeds een veel betere term zijn. Discussies hierover hebben dan grotendeels betrekking op vragen van erfrecht. Overeenstemming in dit vlak zal altijd een compromis zijn tussen a. een sterke belasting van de vererving uit hoofde van de rechtvaardigheid i.v.m. gelijkheid van kansen, prestateloos inkomen e.d., en b. de rechtvaardigheid t.o.v. de ouders, die hun leven en streven projecteren ook op de toekomst van hun kinderen. Wanneer men een hoge waarde toekent aan het gezinsverband, aan de eenheid van ouders en kinderen, zal men hieraan stellig consequenties moeten verbinden voor de hoogte der successierechten.

Een tweede vraagstuk op het gebied van de vermogensverhoudingen is van zeer actuele aard. Het betreft de (veronderstelde) verrijking der vermogensbezitters ten gevolge van de „blijvende loonbeheersing bij sterke ontwikkeling van de productiviteit” (blz. 27). De aldus gevormde nieuwe investeringen (ca f 10 mrd, blz. 27) „zijn voor het grootste deel in beginsel eigendom geworden van hen, die het permanente vermogen van de ondernemingen in handen hebben” (blz. 27). Dit betoog roept intussen wel enkele vraagpunten op.

In de eerste plaats is het absoluut niet zeker, of bij vrijere loonvorming de arbeiders er beter aan toe zouden zijn geweest. In de gegeven situatie zou inflatie ongetwijfeld het gevolg zijn geweest. En inflatie is altijd armoede voor de arbeider. In de tweede plaats loopt het met de verrijking van de bestaande vermogensbezitters zo'n vaart niet. Zolang de dividenden relatief laag blijven, worden zij er niets beter van^{*)}. Verder is het zeer de vraag, welk deel van de in de achter ons liggende hoogconjunctuur gedane investeringen een dalende conjunctuur zullen overleven. Daarbij komt nog dat een belangrijk deel van de winst door de fiscus wordt opgeëist, waardoor een deel van die fameuze f 10 mrd nimmer het vermogen van de bestaande bezitter ten goede kan komen; er rust om zo te zeggen een „fiscale hypotheek” op. Naar mijn mening is een zorgvuldige analyse nodig, alvorens men uit de gevoerde loonpolitiek zonder meer concludeert tot de noodzakelijkheid van een arbeidersaandeel in de investeringen. Ik wijs de gedachte niet zonder meer af, maar de

gegeven bewijsvoering acht ik te enenmale onvoldoende.

Tenslotte zullen wij ons — in dit verband — nog een ogenblik bezighouden met de bepleite noodzaak tot de vorming van een eigen vermogen door de Overheid.

Drie gronden worden in dit verband aangevoerd: a. de Staat moet bij de vervulling van zijn uiterst belangrijke taak financieel sterk zijn; b. op deze wijze kan de begroting ontlast worden van een deel van de rentedienst, die bovendien grotendeels een „economisch zinloze transactie” is, en c. de Staat is aldus beter toegerust tot het voeren van een actieve geld- en conjunctuurpolitiek.

De gronden a. en c. acht ik niet sterk, b. spreekt mij het meest toe, maar wanneer men een ogenblik denkt aan de realiseringsmoeilijkheden, dan had men voor dit punt toch iets meer verwacht dan één pagina. Als men een aantal ondernemingen socialiseert, zal een redelijke schadeloosstelling moeten worden gegeven, bijv. in overheidsobligaties. Het aldus vergrote totaalcijfer van de creditzijde van de staatsbalans zal dan omlaaggebracht moeten worden uit de winsten van deze ondernemingen, voor zover deze winsten, na aftrek van de interest op de als schadeloosstelling gegeven obligaties, a. aanwezig zijn, b. niet nodig zijn voor nieuwe investeringen.

En als er verliezen worden gemaakt? Dan ondervindt het overheidsbudget een verzwarening in plaats van een verlichting. Heeft men als eerste oriëntatie een overzicht gemaakt van de verlichting van het overheidsbudget uit de winsten van bestaande staatsbedrijven en genationaliseerde ondernemingen, de Staatsmijnen bijv.? Voor ik een antwoord op deze vragen heb, ben ik niet bereid, mijn beduchtheid „voor de gevaren van een sterke vermogensconcentratie in handen van de Staat” (blz. 24) prijs te geven.

Het derde onderwerp, waarover wij zouden spreken, betreft de geld- en conjunctuurpolitiek. Wij kunnen hierover kort zijn. Dat de regeling van de geldhoeveelheid een taak van de Overheid is, daarover bestaat onder economisten vrijwel geen verschil van mening. Dat betekent, dat de mogelijkheid tot kwantitatieve creditconstrôle tot het arsenaal van de monetaire politiek moet behoren.

Ik zou wensen, dat men het over de beginselen van de conjunctuurpolitiek in Nederland evenzeer eens zou worden, niet alleen onder economisten, maar ook en vooral in de kringen der politieke partijen. Daarvoor is slechts tweeërlei nodig: a. het inzicht, dat principieel gezien actieve conjunctuurpolitiek mogelijk is, praeventief en repressief en b. dat voor Nederland met zijn sterke internationale bindingen de omvang van de deviezenreserve de feitelijke mogelijkheden in dit opzicht beperkt en bepaalt.

Wanneer dit inzicht gemeengoed wordt, kan de langzamerhand vrij steriele strijd over wie welke fouten in het verleden al of niet heeft gemaakt worden gestaakt, en kan men zich concentreren op wat nu moet en kan worden gedaan.

Hoofdstuk X (*Het vraagstuk der werkloosheid*) heeft dan ook in het algemeen mijn instemming; alleen had ik gaarne een wat uitvoeriger bespreking gezien van de beperktere mogelijkheden voor Nederland, nu onze deviezenpositie zo fundamenteel verzwakt is in vergelijking met de vóóroorlogse situatie.

Slotbeschouwing.

Het was mij niet mogelijk, op een even uitvoerige wijze ook de rest van „De Weg naar Vrijheid” te bespreken. Ik had dit graag gedaan; de hoofdstukken, welke ik onbesproken moest laten, behoren zeker niet tot de minst belangwekkende uit het boek. Men vindt hier vele voortreffelijke uiteenzettingen, ten aanzien waarvan mijn instemming in het algemeen groter is, dan ten aanzien van de wel besproken hoofdstukken.

De weg, in de bespreking gevolgd, was die van de *immanente critiek*, althans voor het overgrote deel. Men

^{*)} Dit geldt intussen alleen voor de grotere N.V.'s.

kan ook een andere weg volgen. Vele van de critieken op dit werk, welke mij onder het oog kwamen, stelden, dat men miste een visie op de mens en een visie op de Staat. Aldus — zo is de redenering — kan men niet anders komen dan tot „doelmatigheidsoplossingen”, die niet geworteld zijn in een levensbeschouwelijke visie op de mens en op de Staat. Een niet-confessionele partij als de Partij van de Arbeid kan en wil zulk een fundering trouwens ook niet geven.

De tegenstelling tussen immanente en transcendente critiek is overigens niet zo groot als zij schijnt. Immanente critiek alleen is (voor mij persoonlijk) nooit voldoende, maar is een volstrekt noodzakelijke voorwaarde voor een goede transcendente critiek. Wil men het eenvoudiger: levensbeschouwelijke beoordeling is niet mogelijk zonder zakelijke uiteenrafeling. In dit blad is voor alles deze „zakelijke uiteenrafeling” op haar plaats. Voor een meer levensbeschouwelijke behandeling is natuurlijk nodig, dat men vanuit een bepaalde visie op mens en Staat komt tot concrete politieke doelstellingen. Men kan deze dan confronteren met de in „De Weg naar Vrijheid” verdedigde opvattingen, om tenslotte eventuele verschillen terug te voeren tot verschillen in levensbeschouwelijke uitgangspunten.

Mijn levensbeschouwelijk uitgangspunt voor het gegeven betoog was de verwerping van de totalitaire staat, een uitgangspunt dat duidelijk gedeeld wordt door de auteurs van „De Weg naar Vrijheid”. Mede vanuit deze basis heb ik veel critiek moeten uitoefenen. Dat doet niet af aan mijn grote waardering voor het stuk werk,

dat de Partij van de Arbeid heeft verricht. Ik voor mij beschouw het werk niet als een politiek programma in de directe zin des woords, doch veelmeer als een discussiebasis, waarop zich een uitermate nuttige en zinvolle discussie kan ontwikkelen, mits... de andere partijen op deze „politieke uitdaging” antwoord vinden. Men gelieve mijn critiek niet te lezen als een definitief standpunt met betrekking tot de behandelde materie, doch als een bijdrage tot bovenbedoelde discussie, zij het ook meer van een enigszins beperkter standpunt, nl. dat van een econoomist als zodanig.

In dit verband zou ik er tot slot op willen wijzen, dat het werk ook voor ons als econoomisten een „uitdaging” vormt. Hoe men ook moge denken over het „positieve” of „normatieve” karakter van de economische wetenschap, wij hebben ons als econoomisten te mengen in — zelfs leiding te geven bij — de wel zeer complexe economisch-politieke, strijdfragen van de dag: *dat is onze zeer bijzondere verantwoordelijkheid*. Wij moeten ons in deze tijd maar weer zeer goed ervan bewust worden, dat de economie altijd geweest is, wat in haar oude naam lag opgesloten „political economy”, wat wij soms dreigen te vergeten, sinds de „political economy” van naam — maar niet van wezen — veranderde, en zich simpel „economics” ging noemen.

Derhalve zij „De Weg naar Vrijheid” niet alleen aan de politici, maar ook aan de econoomisten ten zeerste aanbepolen. Ik hoop van harte, dat „De Weg naar Vrijheid” onder politici en econoomisten een openhartig en duidelijk debat ontketent, *opdat er eindelijk klaarheid kome in het economisch-politieke beeld van de Nederlandse partijen*.

Amsterdam, Juli 1952.

Prof. Dr J. ZIJLSTRA.

Een nationale schrotcampagne

Nederland is arm aan grondstoffen. In vrijwel elke beschouwing over de economische positie van ons land wordt op dit feit heel veel nadruk gelegd.

Geheel ontbloot van grondstoffen zijn wij intussen niet. Iedere Nederlander weet dat onze bodem reeds lang steenkool en zout, en de laatste jaren ook aardolie oplevert. De voortbrenging hiervan vindt plaats in grote ondernemingen en heeft een min of meer spectaculair karakter, zodat dag- en weekbladen, radio en film er van tijd tot tijd iets over te vertellen hebben. De omvang van de productie kan men vinden in publicaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Aan deze publicaties zijn de volgende productiecijfers ontleend, die betrekking hebben op het jaar 1951.

Steenkool	12.400.000 ton
Aardolie	714.000 ton
Zout	481.000 ton

Veel minder bekend is, dat Nederland nog over een vierde industriële grondstof beschikt, die voor onze economische positie van grote betekenis is. Deze grondstof is schrot¹⁾.

De productie van schrot is ook belangrijk. Ons land leverde gedurende de laatste jaren jaarlijks meer dan 400.000 ton schrot op. Deze productie vindt echter niet, zoals die van de andere genoemde grondstoffen, in grote ondernemingen plaats. Ook is deze productie weinig spectaculair. In statistische publicaties vindt men er geen gegevens over vermeld. Een en ander heeft tot gevolg, dat buiten de beperkte kring van hen, die er dagelijks mee te maken

¹⁾ Men spreekt ook wel en zelfs de laatste tijd in toenemende mate over „schroot”. Zoals ik al eens eerder gelegenheid had op te merken, geef ik de voorkeur aan het woord „schrot”, dat ook in de spreektaal het meest gebruikt wordt. Met „schroot” worden m.i. kleine metaaldeeltjes aangeduid waarmee vroeger vuurwapens en granaten werden geladen. Het woord „schrot” betekent in het algemeen afval. Hier wordt het gebruikt om afval van ijzer en staal aan te duiden, dat door middel van omsmelting benut wordt om er nieuw staal van te maken.

hebben, weinig mensen weten wat schrot is en nog minder, welke grote betekenis deze grondstof voor ons land heeft. Nu zou dit niet zo erg zijn, wanneer die onwetendheid niet een nadelige invloed had op de omvang van de schrotproductie. Het geval doet zich namelijk voor dat, terwijl de grote massa van de Nederlandse bevolking niet weet wat schrot is, iedere Nederlander toch bij tijd en wijle en zonder dat hij daar erg in heeft, als schrotproducent optreedt. Het is immers zo, dat overal waar ijzer en staal een bewerking of een verwerking ondergaat, tegelijkertijd schrot ontstaat en dat dit eveneens het geval is waar voorwerpen van ijzer en staal worden afgedankt. Door onbekendheid met de betekenis die schrot heeft, is men dikwijls al te zeer geneigd dit materiaal te beschouwen als waardevolle grondstof is. Zonder twijfel lijdt de schrotproductie hieronder.

Om hierin enige verbetering te brengen wordt onder auspiciën van de staalindustrie en de schrothandel thans een nationale schrotcampagne gevoerd naar het voorbeeld van de „scrap-drive”, die in Engeland en in andere landen is georganiseerd, en waarvan het doel is, de betekenis, die schrot heeft, in breder kring bekend te maken, in de hoop, dat daardoor de productie van schrot zal worden verhoogd.

Mag ik, die in het verleden enige malen in dit weekblad een beschouwing over de schrotpositie heb gegeven²⁾, ook ten behoeve van deze schrotcampagne een duits in het zakje doen?

Ik wil dan allereerst, zij het ook ten overvloede voor hen die genoemde beschouwingen hebben gelezen, mededelen dat schrot de voornaamste grondstof is voor de staalfabrieken. Deze fabrieken, die met electro-ovens en/of volgens het Siemens-Martin-procédé werken, zijn in zeker opzicht te beschouwen als regeneratiebedrijven. Zij maken immers staal uit veel oud ijzer en betrekkelijk weinig, uit

²⁾ In „E.-S.B.” van 20 October 1937, 17 December 1947 en 26 September 1951.

erts vervaardigd, ruwijzer. De omvang van de Nederlandse staalproductie bedraagt thans ongeveer 540.000 ton per jaar. Hiervoor is al het schrot nodig, dat op het ogenblik aan de staalfabrieken wordt geleverd. In een zeer nabije toekomst zal de productiecapaciteit van de staalfabrieken nog belangrijk groter zijn geworden. Het ligt in de bedoeling reeds in 1953 tot een productie te komen van 800.000 ton staal. Wanneer er dan niet meer schrot ter beschikking komt, staan de staalfabrieken voor het alternatief de vergrote capaciteit onvoldoende te gebruiken of wel naar verhouding meer ruwijzer voor de staalbereiding aan te wenden. Geen van beide is bevorderlijk voor de economische positie van ons land. Nog altijd is staal in ons land betrekkelijk schaars. In jaarverslagen van staalverwerkende bedrijven zoals de scheepsbouw wordt voortdurend geklaagd, dat de levering van staal grote moeilijkheden blijft veroorzaken³⁾. Uitbreiding van de staalproductie kan in deze schaarste voorzien en komt ook onze deviezenpositie onmiddellijk ten goede, omdat er minder van behoeft te worden ingevoerd. Wanneer deze uitbreiding echter geschiedt door middel van een groter verbruik van ruwijzer, dan wordt daardoor in de eerste plaats de kostprijs van het staal verhoogd, en moet in de tweede plaats de export van ruwijzer worden beperkt. Hierbij moet men in aanmerking nemen, dat ruwijzer internationaal zeer gevraagd is, zodat het in onderhandelingen over handelsovereenkomsten een product is, waarmee belangrijke concessies zijn af te dwingen. Zowel het ene als het andere alternatief is dus in strijd met het algemeen belang.

Hoe is het nu mogelijk de schrotproductie te verhogen? Een zeer groot gedeelte van het in ons land opkomende schrot wordt geleverd door de ijzer- en staalverwerkende industrie. Deze hoeveelheid is direct afhankelijk van de omvang van het ijzer- en staalverbruik en gaat daarmee op en neer. Een schrotcampagne zal hier slechts weinig succes hebben, ook al omdat dit schrot over het algemeen zijn weg wel naar de staalfabrieken vindt. De ijzer- en staalverwerkende industrie is gewend het regelmatig op te ruimen. In bedrijven waar men dit niet doet, zal een kleine aansporing wellicht voldoende zijn om te voorkomen, dat het te lang blijft liggen.

Anders is het echter in de overige industrie en in het ambacht. Ook daar wordt ijzer en staal verbruikt en ontstaat dus het nodige afval. Men is er echter minder goed op de hoogte van de belangrijkheid van schrot als grondstof en laat dit afval daardoor wel eens onnodig lang liggen, zodat op de duur een deel er van door roest en doordat het in de grond wegzakt, geheel verloren gaat. Wanneer bij die bedrijven meer begrip komt voor het belang dat het Nederlands economisch leven heeft bij een grote aanvoer van schrot naar de staalfabrieken, dan is het niet onmogelijk dat de schrotproductie daardoor belangrijk wordt verhoogd, want het gaat hier om vele betrekkelijk kleine partijtjes, die tezamen zeer omvangrijk zijn.

Ook afgedankte en onbruikbaar geworden voorwerpen van ijzer en staal, machines, gereedschap en onderdelen daarvan verzuimt men vaak weg te doen. Zij blijven liggen zonder enig nut, zijn dikwijls zelfs tot last, maar zouden door de staalindustrie met open armen of liever gezegd met open ovens worden ontvangen.

In landbouwbedrijven is dit eveneens het geval. Oude voorwerpen, assen van vervoermiddelen, onbruikbaar geworden ijzerdraad blijven daar soms jaren liggen, roesten weg en dreigen op die manier voor de staalindustrie verloren te gaan.

De schrotcampagne zal zich dan ook voornamelijk richten op de niet ijzer- en staalverwerkende industrieën, het ambacht en de landbouw. Door goede voorlichting hoopt men in deze kringen het nodige begrip voor het grote

belang van een regelmatige schrotvoorziening ingang te doen vinden.

Nu zijn er twee punten die, hoewel schrot over het algemeen weinig aandacht geniet, de laatste tijd nogal in openbare discussie zijn gekomen en die in verband met de schrotcampagne enige nadere aandacht verdienen. Deze punten betreffen de schrotprijs en de organisatie van de schrothandel.

Ongetwijfeld kan de opmerking gemaakt worden, dat het heel eenvoudig is de schrotproductie te verhogen door een hogere prijs voor dit materiaal te betalen. Men prikkelt dan immers de belangstelling en maakt het verzamelen er van tot een meer winstgevend bedrijf. Het is inderdaad niet onmogelijk, dat een hogere prijs de aanvoer enigszins zou stimuleren. Men moet echter wel weten, dat de totale omvang van hetgeen opgebracht kan worden, afhankelijk is van de mate, waarin in vroeger jaren ijzer en staal is gebruikt. De hoogste prijzen en de meest intensieve verzameling brengen geen schrot te voorschijn, waar niet eerst ijzer en staal gebruikt is. Hoe dit ook zij, willens en wetens wordt door de Nederlandse Regering de prijs van het schrot op een betrekkelijk laag niveau gehouden. Onze Regering staat hierin niet alleen. Ook in Engeland en Frankrijk zijn maximumprijzen voor schrot vastgesteld, die niet veel van de onze verschillen en waarvan het doel is de kostprijs en daarmee ook de verkoopprijs van staal laag te houden. Wat er zou gebeuren, wanneer de prijzen zouden worden vrijgelaten, kan men zien in West-Duitsland, waar de Regering hier onlangs toe overgegaan is. Het gevolg er van is een onmiddellijke verhoging van de staalprijs geweest. Juist om deze prijs ten behoeve van onze concurrentiepositie op de internationale markt en ten behoeve van het Nederlands prijsniveau in het algemeen laag te houden, heerst in ons land nog altijd het stelsel van maximumprijzen voor schrot.

Van een hoge schrotprijs zou vrijwel niemand enig voordeel genieten. De ijzer- en staalverwerkende industrie allerminst, omdat deze weliswaar een hogere opbrengst zou krijgen voor het schrot, dat bij haar als afval ontstaat, doch daartegenover een belangrijk bedrag meer zou moeten betalen voor het staal, dat uit dit duurdere schrot zou worden gemaakt. De schrothandel heeft alleen belang bij een redelijke winstmarge en geeft de voorkeur aan lage prijzen, omdat daardoor de bedragen, die in deze handel geïnvesteerd moeten worden, beperkt kunnen blijven. Ook hebben hoge prijzen voor de schrothandel het nadeel, dat zij wel eens gevoelig kunnen dalen. Hoezeer dit het geval is, kan de situatie in België leren, waar deze prijs in betrekkelijk korte tijd van circa f 300 tot f 120 per ton is gedaald.

De Nederlandse ijzer- en staalproducerende industrie, de staalfabrieken dus, die de afnemers van het schrot zijn, worden veelal geacht de grootste belanghebbenden te zijn bij een lage schrotprijs. Dit is echter maar betrekkelijk het geval, aangezien deze industrie in overwegende mate in staat zou zijn een hogere prijs voor schrot te verdisconteren in een hogere prijs voor het staal, dat zij er uit maakt.

Intussen moet de schrotprijs een zodanige hoogte hebben, dat deze een voldoende belangstelling laat voor degenen die zich met het verzamelen, het bewerken en het vervoer van schrot bezighouden. Dat de huidige schrotprijs in ons land aan dit criterium voldoet mag, op grond van de gegevens, die van regeringszijde bij de schrothandel zijn verzameld en op grond van de uitkomsten van deze handel, aangenomen worden. Er blijven natuurlijk altijd kleine hoeveelheden, die zo ongunstig liggen, dat zij slechts bij een veel hogere prijs lonend verzameld kunnen worden. Het zou echter oneconomisch zijn voor deze enkele tonnen of misschien tientallen tonnen de schrotprijs over de gehele linie te verhogen. Men kan beter daar van af zien en iets meer ruwijzer gebruiken. Er blijft dan ook alle aanleiding

³⁾ Zie bijv. het laatst verschenen jaarverslag van de Rotterdamsche Droogdok Maatschappij.

om te trachten de schrotopkomst te verhogen door andere middelen dan prijsverhoging.

De organisatie van de schrothandel is altijd een moeilijk punt geweest. Men heeft hier te doen met enkele honderden bedrijven en bedrijfjes van zeer uiteenlopende aard, die voor een groot gedeelte een nogal beweeglijk karakter hebben, in deze zin, dat zij hun activiteit voortdurend verdelen over tal van handelsoBJECTEN en naast schrot ook in andere afvalstoffen handelen. Hun voornaamste activiteit richten zij dan ook in verband met de wisselende winstkansen nu eens op het ene en dan weer op het andere artikel. Toen er in ons land nog geen staalindustrie van betekenis was en het schrot overwegend geëxporteerd werd, had hun bedrijvigheid ook een sterk speculatief karakter. Men kocht schrot wanneer de prijs er van laag was en liet het liggen totdat de internationale staalindustrie er in tijden van gunstige conjunctuur hoge prijzen voor betaalde. Het schrot ging dan, voor een groot gedeelte in onbewerkte toestand, in omvangrijke hoeveelheden de grens over.

De Nederlandse staalindustrie heeft behoefte aan regelmatige leveringen. Het schrot moet daarom in een voortdurende stroom en zodanig bewerkt, dat het in de ovens gechargeerd kan worden, aangevoerd worden. Om dit te bereiken kopen de staalfabrieken het schrot van een kleine groep grote handelaren, die beschikken over een goed geoutilleerde schrotwerf en over een net van relaties over het gehele land en die daardoor een regelmatige aanvoer min of meer kunnen garanderen. Het spreekt vanzelf, dat deze grote handelaren daarbij het recht bedongen hebben de enige leveranciers van de staalfabrieken te zijn, omdat de staalfabrieken anders er licht toe over zouden kunnen gaan gereede partijen, die weinig bewerking meer behoeven te ondergaan en die dus de meeste winst voor de handel zouden opleveren, van derden direct te kopen.

Het is nodig, dat deze handelaren een homogene groep vormen. Daarvoor mogen zij niet van al te uiteenlopende importantie zijn, -en moeten zij onderling zodanige overeenkomsten hebben gesloten, dat zij elkander geen onfairen concurrentie aandoen. Dit laatste is vooral noodzakelijk, omdat anders het stelsel van maximumprijzen gemakkelijk op oncontroleerbare wijze doorkruist zou worden.

De opleiding voor de openbare dienst

Het is een gemeenplaats geworden om op te merken, dat de overheidstaak de laatste decennien angstwekkend is toegenomen. Vooral als gevolg van de intensivering van het leven en mede in verband met de abnormale tijdsomstandigheden strekt de Overheid welhaast overal haar zorgen over uit. Het valt niet te verwonderen, dat dit aanleiding geeft tot klachten. Van huis uit voelt de Nederlander niet veel voor een alles beheersende staatsbevoogding; het ligt in onze, wellicht te individualistische, volksaard om de vrijheid lief te hebben. Over dit aspect is het mij echter thans niet te doen. Er is m.i. namelijk nog een andere kant aan de zaak, en wel deze, dat men zich moet afvragen, of de bezetting van de openbare dienst wel opgewassen is tegen de zo zeer vermeerderde overheidstaak. Deze laatste stelt begrijpelijkerwijze niet geringe eisen aan het overheidspersoneel. Wanneer men regeland en besturend wil optreden t.o.v. het maatschappelijk leven in al zijn aspecten: het economische, het sociale, het financiële e.a., dan moet men toch wel zeer goed toegerust zijn. En nu is het de benauwende vraag, of dit inderdaad wel het geval is.

Daarbij dient wel onderscheiden te worden. Men kan het overheidspersoneel ruwweg in drie categorieën onderscheiden: het lagere personeel (type-krachten etc.), het middelbare personeel (met administratief werk belast

Deze organisatie heeft op het ogenblik waarschijnlijk nog niet haar ideale vorm gevonden. Men kan echter wel zeggen, dat onder vigueur van hetgeen in dit opzicht tot stand is gekomen de Nederlandse schrothandel zich gunstig heeft ontwikkeld. Belangrijk is in dit verband dat niet alleen bij de kleine groep grote handelaren, de zogenaamde fabrieksleveranciers, maar ook bij tal van tussenhandelaren, de laatste jaren belangrijke bedragen zijn geïnvesteerd in installaties om het schrot te bewerken. Terwijl vroeger de schrothandelaren vrijwel uitsluitend leefden van in- en verkoop en winst maakten door het speculatieve karakter van deze handel, wordt thans veel meer aandacht gewijd aan het bewerken van het schrot, dat ook goede winstmogelijkheden biedt.

De nationale schrotcampagne verdient ons aller aandacht. Het is een campagne, die het Nederlandse volk in zijn geheel bekend wil maken met de interessante staalindustrie, die in ons land betrekkelijk nieuw is ⁴⁾, en met het merkwaardige bedrijf van de schrothandel, die zich niet alleen bezig houdt met het verzamelen van schrot en het leveren er van aan de staalfabrieken, maar die ook dit schrot zodanige bewerkingen doet ondergaan, die het geschikt maken in de staalovens gechargeerd te worden. De staalovens vragen namelijk het schrot niet alleen in handzame stukken, maar ook in min of meer compacte massa's. Grote brokken moeten dus door snijden en branden klein gemaakt worden en het kleine dunne afval moet in persen tot pakketten worden samengeperst. Zij, die zich hiermede bezig houden, verdienen als verzamelaars van afval en als bereiders van dit afval tot grondstof de erkenning, dat zij een belangrijke functie in het industriële leven verrichten.

⁴⁾s-Gravenhage.

J. W. F. SLIGTING.

⁴⁾ „Betrekkelijk nieuw”, maar toch is er in ons land reeds een ontwikkeling van 50 jaar, want in 1902 heeft de heer J. M. de Muinck Keizer, eigenaar van een ijzergieterij te Martenshoek bij Groningen voor het eerst in ons land staal gegoten. Het duurde echter tot kort voor 1940, voordat de staalindustrie in ons land een grotere betekenis kreeg. De staalproductie vindt thans plaats in het inmiddels van Martenshoek naar Zuilen bij Utrecht verplaatste bedrijf dat nu heet Nederlandsche Staalfabrieken v.h. J. M. de Muinck Keizer N.V., in de staalfabrieken van de Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V. te IJmuiden en in de staalfabriek te Alblasterdam van de N.V. Nederlandsche Kabelfabriek.

zonder enige leidinggevende taak) en ten slotte het hogere personeel, waarvan de leiding en het initiatief dienen uit te gaan. Vooral op deze laatste groep komt het aan, daar voor de beide andere categorieën als regel geen speciale opleiding is vereist.

Wil men vaststellen, aan welke eisen het hogere personeel moet voldoen, dan zal voorop moeten staan, dat het een grondige kennis van het staatsbestel moet hebben, niet slechts van de hoofdzaken van het staatsrecht, doch van alle details van de staatsmachine. Men moet weten, welke de positie is van de Overheid tegenover de burger, hoe de openbare dienst in al zijn geledingen in elkaar zit enz. enz. Daaraan zal zich kennis ook van andere onderdelen van het recht moeten paren.

In de tweede plaats zal uiteraard ook een brede economische kennis en een op de hoogte zijn van de sociale problemen bij dit personeel aanwezig moeten zijn. In de derde plaats zal met het oog op het toenemend internationaal contact ook aan het internationale recht en de internationale problemen, en niet in de laatste plaats aan de belangrijkste moderne talen, aandacht dienen te worden geschonken.

Uiteraard is allerlei nuancering mogelijk en nodig. Men kan niet een eenheidstype hogere ambtenaren opleiden. Voor de ene post zal men de nadruk op het sociaal-

economische, voor de andere op het juridische moeten laten vallen.

Na dit geconstateerd te hebben, komt de vraag aan de orde of zulke personen inderdaad in onze staat worden opgeleid en door de Overheid in dienst worden genomen. Wat de opleiding betreft denkt men natuurlijk aan de academisch gevormde juristen en economen. Van de eerste groep moeten voor de openbare dienst al afvallen zij die zich bij hun studie toelegden op uitgebreide kennis van het privaatrecht. Overblijven derhalve alleen de publiekrechtelijke juristen om het zo maar even kort uit te drukken. Is nu de opleiding van deze groep zodanig, dat zij aan de evenbedoelde eisen voldoet? Voor zover de kennis van het staatsbestel betreft moet dit m.i. worden betwijfeld. In mijn diesrede voor de Rijksbelastingacademie in 1946 heb ik reeds trachten aan te tonen, dat de bestaande handboeken over het staatsrecht te weinig diep graven en niet genoeg in de details van dit rechtsonderdeel gaan. Met name de structuur van het overheidsapparaat wordt daarin m.i. ten enenmale verwaarloosd. Dit kan niet anders dan funest zijn voor de opleiding van de publiekrechtelijke jurist. Daarnaast is er dan het administratiefrecht. Dit heeft in de eerste plaats het nadeel, dat het aan de universiteiten slechts als keuzevak wordt gedoceerd. Men kan dan ook niet verwachten, dat elke jurist, die zich in de openbare dienst wil begeven, dit vak op het examen heeft gehad. Dit betekent echter een grote lacune aan broodnodige kennis voor deze sector. Daarnaast is het de vraag, of het vak, als het wordt beoefend, wel in zijn gehele omvang wordt behandeld en geëxamineerd. Tot heden werden, als ik mij niet vergis, slechts capita selecta gekozen.

Een ander nadeel van de juridische opleiding, gezien van de openbare dienst uit, is wel, dat ook het internationale recht niet als verplicht vak is voorgeschreven voor hen, die het publiek recht uitgebreid bestuderen. Als gevolg van het steeds toenemende internationaal verkeer worden er op allerlei terrein verdragen en andere regelingen getroffen. Het toepassen daarvan, of althans het in aanraking komen daarmee, eist behoorlijke kennis van het internationale recht.

Vervolgens hapert er als regel ook aan de sociaal-economische kennis van de jurist teveel. Het vak economie voor het candidaatsexamen kan hier wel buiten beschouwing blijven in verband met de geringe omvang van de verlangde kennis. Wat het doctoraal examen aangaat, is ook de economie weer keuzevak, en, indien het inderdaad gekozen wordt, dan is er als regel van een behoorlijke kennis over de gehele lijn ook weer geen sprake.

Men moet dus helaas constateren, dat er aan de opleiding van de publiekrechtelijke jurist nog veel ontbreekt, dat hem geschikt moet maken voor de openbare dienst.

De opleiding tot de openbare dienst wordt echter ook verzorgd door de economische hogescholen en faculteiten. Wat het eerste aangaat moge worden gewezen op het staatkundig-economisch doctoraal examen, zoals dat bestaat aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool te Rotterdam. Dit examen omvat: 1. staathuishoudkunde; 2. Nederlands staats- en administratief recht, 3. en 4. twee keuzevakken te kiezen uit: a. burgerlijk recht en handelsrecht, b. economische aardrijkskunde, c. economische geschiedenis, d. Oosterse economie, e. volkenrecht, f. leer der openbare financiën, g. bestuurswetenschap, h. arbeidsrecht, i. belastingrecht (gecombineerd met testimonium burgerlijk recht en handelsrecht), j. sociologie, k. agrarisch-economische vraagstukken, l. algemene geschiedenis van de nieuwste tijd.

Het is duidelijk, dat men bij de keuze bijv. van leer der openbare financiën en bestuurswetenschap een heel eind in de richting komt van een goede voorbereiding voor de openbare dienst. Daarbij bedenke men, dat het daaraan

voorafgaande candidaatsexamen in de economische wetenschappen de volgende vakken omvat: staathuishoudkunde, bedrijfshuishoudkunde, burgerlijk recht en handelsrecht, economische geschiedenis, economische aardrijkskunde en statistiek.

Men heeft hier in ieder geval dit voordeel boven de juridische opleiding, dat het administratief recht en de economie verplichte vakken zijn. Echter rijst de vraag, of ook bij deze opleiding niet evenals bij de juridische het bezwaar van te weinig diepgang van de staats- en administratiefrechtsstudie aanwezig zal zijn.

In de tweede plaats moge hier vermeld worden de studie van de algemene politieke en sociale wetenschappen aan de faculteit der politieke en sociale wetenschappen van de Gemeente-Universiteit te Amsterdam. Het candidaatsexamen betreft voornamelijk de vakken politieke wetenschappen, economie en sociologie, met daarnaast o.a. nog inleiding in de rechtswetenschap en een keuzevak.

Het doctoraal-examen van deze studie omvat de vakken: wetenschap der politiek, Nederlands en vergelijkend staats- en administratiefrecht, sociale psychologie met inbegrip van het perswezen, economie, in het bijzonder de economische en sociale politiek, benevens twee keuzevakken.

Goed bezien legt het programma van deze studie minder de nadruk op de juridische wetenschap dan de Rotterdamse. Zo ontbreekt bijv. het belangrijke burgerlijk- en handelsrecht. Dit zal ook wel hiermede verband houden, dat deze studierichting o.a. wil opleiden voor journalist, diplomaat, ambtenaar, functionaris van een maatschappelijke organisatie. Het is dus in mindere mate een opleiding speciaal voor de openbare dienst.

Men heeft op deze wijze enige voorstelling van de thans bestaande wetenschappelijke opleidingen voor de openbare dienst. (Ik heb louter algemene opleidingen op het oog en laat die voor speciale dienstvakken als de militaire dienst, de belastingdienst e.d. geheel daar). Geen dezer opleidingen kan geheel bevredigen. De Amsterdamse studierichting buiten beschouwing gelaten, zal m.i. de oplossing gezocht moeten worden in de richting van een studieprogramma, liggende tussen de zuiver juridische studie en het Rotterdamse staatkundig-economische doctoraal examen. Zulks in dier voege, dat met behoud zoveel mogelijk van de juridische vakken (men denke vooral ook aan het strafrecht!), ook een behoorlijke plaats wordt ingeruimd aan de economie en de openbare financiën.

Of zulk een opleiding aan een economische hogeschool of aan een universiteit ware in te richten moge hier in het midden worden gelaten.

Voorburg.

STELLINGA.

Naschrift.

Nadat dit artikel was geschreven, is bekend gemaakt, dat het studieplan der economisch-staatkundige richting aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool is herzien. Door deze herziening is althans ten dele aan bovengenoemde wensen tegemoet gekomen.

LONDON LETTER

Just before the economic debate held in the House of Commons at the end of last month, the British nation was warned that very serious measures would have to be taken to enable us to pay our way. Looking through the relevant Hansards, it is a little hard (anglice utterly impossible) to discover these serious measures. One is inclined to suggest, perhaps a trifle cynically, that the serious measures were that Parliament rose a day or so later for the summer recess — that is to say, decided not to meet until October 14 unless recalled for an emergency. It is, of course, unfair to say that Ministers and MP's will not be working for two and a half months, but the watch-

dog of democracy will be dozing in the summer sun. And if any measures are now taken they will be accomplished by delegated legislation issuing from the various Ministries instead of by statutory authority. There is the very real danger that one-half of the House of Commons can plead that as it was not even told about the delegated legislation, and as it was not given a chance to improve it, that it will not be morally bound. The danger exists, admittedly, where statutory legislation is concerned, but the danger with the other type is much greater. The chances are that there will be no measures at all.

A Conservative member, noted for his independence of mind and directness of speech, begged the Government to stop talking about alerts and alarms, trap doors and new presentations. He thought that the Government should not alarm them (members of Parliament), but should send for them when the Government had something to say and had a constructive policy which it should get as soon as possible. This attack does not mean that the Conservative Party is rent in two; it does mean that members of the Government are worried over the course of events.

Perhaps the most constructive piece of information given in the debate was the announcement of a meeting of the Commonwealth Prime Ministers, or at least most of them. The date of the meeting is to be four months hence; by then the Conservatives will be into their second year of office. The reason for this meeting to be held as Christmas approaches is to review „the pressing issues of financial, commercial and economic policy”. And that sounds suspiciously like a discussion on the convertibility of sterling.

The subject is intriguing, interesting, important and complex. Already there has been a good deal of discussion on it — „The Banker” has been featuring the technical aspects for some time, and the material issued so far would make a very good book. So vast is the subject that in this Letter only the fringe can be touched. But coming events will be seen more clearly if we consider what convertibility, vintage 1952, is, and why some oppose and others support it.

The first task is to discover how much convertibility exists already. There is the sterling area within which transfers can be made with little or no hindrance; sterling which is put into American and Canadian accounts is convertible into dollars. Incidentally, the word „American” in the previous sentence means not only the United States but most of the states of Central America and many of those of South America. And there is the European Payments Union. Now these three areas add up to a quite large part of the business world, but unfortunately they cannot be added together, because there is no official convertibility between them. Even the most enthusiastic advocate of convertibility is only expecting a greater freedom for current accounts as opposed to capital accounts. The reason is not far to seek; the capital accounts are so much larger than the current accounts that our resources will not stand the strain; indeed, there are many who say that convertibility in this limited sense is beyond our resources. It is no part of my task here to determine how current and capital currencies shall be separated and — what is even more important in a dynamic world — kept separate. This problem would, however, have to be squarely faced before a decision to proceed with convertibility were made. The experience of 1947 does not offer sufficient guide, for the time in which convertibility existed then was much too short for the problem to be raised in any but its vaguest form. If convertibility comes, the authorities will have to devise a system which will last for years and years. Unless this is done, convertibility would have no chance whatsoever; one of the arguments being put forward is that the present restrictions are now so

threadbare that they are useless and that the state now existent but not recognised officially would be better for official blessing. This argument would obviously be put forward after a period of convertibility unless very stringent precautions were taken.

There is another limitation which most protagonists of convertibility admit must be made: the exchange rates would be free to move, but the authorities would use the Exchange Equalisation Account to iron out day-to-day fluctuations or even to break even more serious waves of speculation. For my part, I find the Exchange Equalisation Account theory a little thin. In the commodity markets, the government were supposed to buy and sell on a long term basis, ignoring the short-term fluctuations. Yet in practice the changes in price became more frequent and less significant, and the demand for a release from unsatisfactory trading conditions becomes more insistent. This theory of government intervention is sound, if it can be proved that the government officials are always right. For this purpose, it is not enough to say that on the whole they are right; once a trend has been mistaken, the consequences are enormous. The chances of the Exchange Equalisation Account being wrong in the early days of convertibility are manifold; the officials have to acquire the touch, and conditions would be fluid, to say the least.

It might be thought that if the extent and meaning of convertibility can be fairly well defined, the economists should be able to agree upon the results. This, however, is not so. Here lies the fundamental difference between economics and some of the other sciences. Engineers had been arguing how much strain a bridge would stand; when the Festival Exhibition grounds were being dismantled a bridge of this type was to be demolished. The engineers decided to put weights on the bridge until it broke. The engineers obtained their answer, at the expense of the bridge, but the rest of London still stood. The atom physicists can take their unclear experiments to desert ranges, and little damage is done — as yet — to the rest of the world. But you cannot conduct economic experiments in the Nevada deserts. Convertibility of the wrong type at the wrong time can leave results more deadly and enduring than radio-activity.

The difference between the two sides is one of fundamental philosophy. Those who want to see convertibility of the limited type mentioned here, put up a number of arguments. The present stresses and strains on the sterling area are such that, according to this school, unless members are offered better advantages than they are getting now, the area will just break up. Convertibility is the douceur. This school also argues, a little irresponsibly I think, that competition per se is good. That philosophy might be good at Helsinki, but the penalties for losing in the bigger game are much severer than in an Olympiad. Another line of argument based on competition has more validity: it will introduce greater flexibility at home. Instead of being isolated from the great big world, we shall be in it and of it. As changes take place, they will affect us and we modify them, rather than for the results to percolate through it an intensified and unalterable form later. Convertibility is also supported because it would strengthen the pound: controls tend to weaken the pound, transferable sterling is always quoted below the official rate, and the grey and black markets in sterling would be abolished. These markets, thus runs the argument, tend to bring sterling into disrepute. Once sterling was free it would be respected and desirable. Then there is the question of invisible earnings. On this score the supporters have received some assistance this week: dealers in raw materials not allocated by the International Materials Conference may now buy dollar goods to sell in the EPU

countries¹⁾. The reason is that what is lost on the dollar swings can be made up on the gold roundabouts of EPU, with the chance of invisible earnings. Finally, there is the plea that if devaluation is forced upon us, nobody will know the right rate, so the market should decide. This school is, as will be seen, composed of rugged individualists, and the optimists.

The other side draws its support from those to whom the market is anathema, those who believe that the government knows best and who want to differentiate between the various overseas markets. There is something to be said on this side, since currencies other than sterling are not freely convertible; partial flexibility of the exchange rates might not bring the flexibility which can be introduced, theoretically at least, into commerce, industry and finance. The question is whether half a loaf is better than no loaf at all. The anti-convertibility school predicts, with some reason, the end of EPU. How the deficits and surpluses can be calculated on fluctuating exchange rates defeats these people and is ignored by their opponents. If EPU collapses, the sterling area might get the last straw that breaks the camel's back. Even if it could survive that strain, it is doubtful whether the other members of the sterling area would stand for a currency managed day-by-day from London.

The other reason advanced against convertibility draws more adherents than the planners. The simple fact, according to this argument, is that neither the trade balances nor the terms of trade nor the reserves are favourable enough to stand the strain. As Oscar R. Hobson, City Editor of the News Chronicle says, the fixed parity may be a fairly weak crutch on which to lean but a man in the crippled state in which this country now is does not throw away even weak crutches. The issue is whether convertibility will be too bracing or not. And the physicians and surgeons have to decide beforehand whether the patient can stand the bracing winds.

It is not enough for the advisors to say that the convertibility is too bracing. Having turned down the one panacea, they must find an alternative remedy. The patient is undoubtedly ill and must be cured. Now, it is in this direction that the anti-convertibility school is weakest. They are so concerned with proving that convertibility will not work that they have not been constructive.

If the automatic remedies of moving exchange rates will not cure, it seems as though the patient must submit to his own discipline. But that is not being done — and has not been done. The will-power seems to be too weak, and with political parties evenly matched the prospects of an access of self-discipline are pretty dim. If the present remedies of import cuts, export promotion, credit restrictions and dearer money do not effect a radical change, the government will, I feel, gamble on convertibility. It is, after all, a Tory government and the British temperament is ready to take the last plunge when all has been lost. But the people will have to be convinced that all has been lost and the man in the street is far from convinced as yet.

London, August 8, 1952.

HENRY HAKE.
Red.

¹⁾ Deze maatregel is inmiddels tijdelijk weer buiten werking gesteld.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De omzetten ter geldmarkt waren in de afgelopen week zeer gering, hetgeen grotendeels voortvloeit uit de voortdurend grote liquiditeit van vrijwel alle geldmarktinstellingen als gevolg van de deviezenaanwas, zodat er wel vraag maar bijkans geen aanbod van schatkistpapier door de marktpartijen werd uitgeoefend. Vermoedelijk vond in de afgelopen week dan ook voornamelijk belegging van

overtollige middelen plaats door aankoop van schatkistpromessen uit de voorraad van De Nederlandsche Bank tegen het disconto voor jaarpapier ad 1 pCt, en van de langer lopende schatkistbiljetten van de Agent van het Ministerie van Financiën. De marktdisconto's, waarvan de notering in verband met de geringe omzetten veelszins nominaal was, waren aan het einde van de verslagperiode als volgt: Septemberpromessen waren aangeboden tegen $\frac{5}{8}$ pCt, driemaandspapier noteerde $\frac{7}{8}$ pCt, terwijl de langere termijnen practisch $\frac{15}{16}$ -1 pCt noteerden.

Het is uiteraard moeilijk om voorspellingen te doen omtrent het toekomstige marktverloop. Het lijkt echter niet onwaarschijnlijk, dat de huidige situatie — afgezien van tijdelijke verkrapingen bij maandultimo's of door toevallige oorzaken —, nog wel enige tijd zal voortduren. De Nederlandse handelsbalans vertoont in de regel aan het einde van de zomer en in de herfst een vrij gunstig beeld wegens exporten van agrarische producten, zodat de deviezenaanwas en daarmee de liquiditeit ter geldmarkt vermoedelijk nog wel enige tijd zal aanhouden.

De kapitaalmarkt.

Ook de kapitaalmarkt gaf in de verslagperiode geen grote veranderingen te zien. Over het algemeen vertoonde de aandelenmarkt een zwakke tendentie tot koersdaling, hetgeen bij de over het algemeen minder gunstig wordende vooruitzichten voor het bedrijfsleven wel te verklaren valt. Opmerkelijk is, dat bankaandelen zich in de laatste weken goed konden handhaven op het bereikte koerspeil, terwijl toch de verlaging van het disconto voor schatkistpromessen in eerste instantie de winstgevendheid van het bankbedrijf ongunstig beïnvloedt. Misschien verwacht men, dat dit nadeel dat worden gecompenseerd door een groter bedrag aan schatkistpromessen, dat de banken als gevolg van het aanzwellen der crediteurengelden wegens de betalingsbalansoverschotten zullen kunnen aanhouden, of door een relatief grotere belegging in de hoger rentende schatkistbiljetten.

De obligatiemarkt daarentegen vertoonde in de verslagperiode fractionele koersverbeteringen, ondanks het aanhouden van de stroom van emissies van lagere publiekrechtelijke lichamen. In tegenstelling tot de verwachtingen bleek de guichet-emissie van $4\frac{1}{4}$ pct leningen, welke door de autoriteiten thans is voorgeschreven, voorlopig een succes te zijn. Men zal vermoedelijk niet ver mistasten, indien men de oorzaken van koersstijging en welslagen der emissies hoofdzakelijk zoekt in de reeds in het voorgaande aangeduide monetaire omstandigheden.

Aand. indexcijfers.	8 Aug. 1952	15 Aug. 1952
Algemeen	136,8	135,7
Industrie	191,3	189,4
Scheepvaart	155,1	154,3
Banken	119,8	119,8
Indon. aand.	45,5	45,0

Aandelen.

A.K.U.	141	141%
Philips	153%	153
Unilever	175½	172¼
H.A.L.	150	145
Amsterd. Rubber	80½	80
H.V.A.	98	98½
Kon. Petroleum	324¼	323%

Staatsfondsen.

2½ pCt N.W.S.	74½	75 ^{1/16}
3-3½ pCt 1947	90 ^{1/16}	91¼
3 pCt Invest. cert.	94%	93¼
3½ pCt 1951	96%	96%
3 pCt Dollarlening	94%	94 ^{1/16}

Diverse obligaties.

3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	94%	95
3½ pCt Bataafsche Petr.	97%	97%
3½ pCt Philips 1948	96¼	96
3¼ pCt Westl. Hyp. Bank	89½	89%

Het onderbrengen
van Uw personeelsvoorziening
bij een levensverzekeringmaatschappij
geeft aanzienlijke voordelen:
zekerheid - vakmanschap - soepelheid,
met op de koop toe....
gunstiger tarieven.

Sluit U daarom niet ondoordacht aan
bij een bedrijfspensioenfonds,
maar vraag eerst offerte bij

63272

Het Bureau voor Personeelverzekering van

AMSTLEVEN

N.V. AMSTERDAMSCH E MIJ VAN LEVENSVZERKERING * NIEUWE SPIEGELSTRAAT 17 TE AMSTERDAM

NATIONALE BANK VAN BELGIË.
(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Goudvoorraad	Tegoed op het buitenland	Vorderingen op het buitenland i.v.m. betalingsaccorden	Handelspanier op België en overheidseffecten	Voorschotten op overheidsfondsen
3 Juli 1952	33.469	1.248	24.545	16.861	411
10 Juli 1952	33.469	1.002	24.825	16.847	279
17 Juli 1952	36.760	2.417	16.719	13.115	314
24 Juli 1952	36.760	2.079	17.076	12.931	195
31 Juli 1952	36.760	1.903	17.300	14.742	469
7 Aug. 1952	36.760	1.815	17.413	14.877	232
12 Aug. 1952	36.760	1.710	17.434	14.349	216

Data	Deel- en pasnuut	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldo:				Verbintenissen t.o. het buitenland i.v.m. betalingsaccorden	
			Schatkist			Diverse rekeningen courant	E.B.U.-landen	Andere
			gewone rek.	rek. Acc. Econ.	Sam.w.			
3 Juli 1952	188	96.731	6	1.312	398	1.417	1.173	793
10 Juli 1952	184	96.265	5	1.328	391	1.375	1.248	801
17 Juli 1952	181	96.000	7	1.432	408	1.417	555	779
24 Juli 1952	193	95.602	3	1.433	478	1.154	708	763
31 Juli 1952	188	97.175	5	1.449	493	1.614	827	767
7 Aug. 1952	173	97.188	3	1.395	369	1.450	923	771
12 Aug. 1952	193	96.443	5	1.455	462	1.314	1181	781

Maakt gebruik van de rubriek „Vacatures" voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces tengevolge hebben is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

Adres voor Nederland: Pieter de Hoofstraat 5, Rotterdam (W.)

Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie
14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoofstraat 5, Rotterdam (W.).

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar, Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

□

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk Rotterdam (W.).

□

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentietarief f 0,43 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures" en „Beschikbare krachten" f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Losse nummers 75 cts.